

**Lapsi-
asia**

”Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla”

SELVITYS TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMISJAKSOJEN TOTEUTTAMISESTA KOULUISSA

Terhi Tuukkanen

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2019:1

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	5
2 Katsaus aikaisempaan TET-jaksoja koskevaan tutkimukseen	7
3 Selvityksen toteutus	8
3.1 Opettajien näkemysten kerääminen	8
3.2 Oppilaiden kokemusten kerääminen	9
4 Tulokset	11
4.1 Opettajien näkemykset	11
4.1.1 TET-jaksojen toteutus kouluissa	11
4.1.2 TET-paikkojen etsiminen ja löytäminen	12
4.1.3 TET-jaksojen merkitys ja suorittaminen	14
4.1.4 TET-jaksojen haasteet ja kehittämisideat	16
4.2 Oppilaiden kokemukset	16
4.2.1 TET-harjoitteluun valmistautuminen ja paikan valinta	16
4.2.2 TET-jakson suorittaminen ja oppilaiden kokemukset harjoittelusta	19
4.2.3 TET-jakson merkitys ja tulevaisuuden suunnitelmat	21
4.3 Tulosten yhteenveto	22
5 Pohdinta	25
Lähteet	27
Sammanfattning	28
Summary	30
Liitteet	32

1 JOHDANTO

Tämän selvityksen alkusysäyksenä on toiminut vuonna 2016 toteutettu lapsiasiavaltuutetun ja romaninuorten tapaaminen, jossa tulivat esille nuorten kokemat haasteet koulujen työelämään tutustumis- eli TET-jaksoihin liittyen. Nuoret kokivat TET-jaksot tärkeinä, mutta he kertoivat vaikeuksista saada harjoittelupaikkaa taustansa vuoksi. Tapaaminen herätti useita kysymyksiä TET-jaksoihin liittyen: Miten ne toteutetaan kouluissa? Miten oppilaita tuetaan harjoittelupaikkojen etsimisessä? Miten oppilaat kokevat TET-jaksot? Millainen kokemus TET-paikan etsiminen ja harjoittelu on sellaiselle nuorelle, joka ei syystä tai toisesta saa tukea kotiaan?

Koulun tavoitteena on perusopetuslain 2§ mukaisesti ”tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja”¹. Tavoite pitää sisällään oppilaiden valmentamisen myös työelämään: eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen katsotaan yleisesti kuuluvan oman työpanoksen antaminen yhteiskunnan hyväksi. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) oppilaiden perehdyttäminen työelämään linjataan yhdeksi koulun tehtäväksi. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan peruskoulun ylimpien vuosiluokkien aikana oppilaille tulee järjestää työelämään tutustumisjaksoja (TET-jaksoja) koulutus- ja ammatinvalintojen perustaksi. Kyse on jaksoista, joiden aikana oppilas työskentelee valitsemassaan tai hänelle määrättyssä työpaikassa aikuisen ohjauksessa.

TET-jaksoja on toteutettu peruskouluissa samaan tahtiin jo vuosikymmenten ajan. Jaksojen historia juontuu nuorkauppakamaritoimintaan ja vuoteen 1976, jolloin Kouluhallitus perusti työryhmän pohtimaan koulun ja työelämän lähentymistä. Kolme vuotta myöhemmin perustettiin projekti ”Koulusta työelämään”, jonka ansiosta koululaisille eri puolilla Suomea alettiin järjestää työpaikkaharjoitteluja. Alun perin projektiin sisältyi valmistava luento-osuus sekä viikon työpaikkaharjoittelu. (Suomen Nuorkauppakamarit 2019.) Nykyisin TET-jaksojen pituutta tai sisältöä ei ole kansallisesti määritelty, vaan opetuksen järjestäjä määrittää ohjaussuunnitelmassa, miten työelämäyhteistyö sekä työelämään tutustumisen järjestelyt toteutetaan. TET-jaksojen toteutus päätetään siis paikallisesti kunnissa. Raamina toimivat Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, joissa TET-jaksoja koskeva linjaus on tehty seuraavasti:

Oppimisympäristöinä hyödynnetään koulun ja verkkoympäristöjen rinnalla lähiympäristöä ja työelämää. Oppilaalle tulee järjestää perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien aikana työelämään tutustumisjaksoja (TET) koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Oppilaan tulee voida hankkia omakohtaisia kokemuksia työelämästä ja ammasteista aidossa työympäristössä. Työelämään tutustumisen yhteydessä oppilaalle tulee järjestää mahdollisuus arvioida hankkimiaan tietoja ja kokemuksia. Työelämään tutustumista toteutetaan yhdessä muiden oppiaineiden kanssa hyödyntäen niiden op-

pisisältöjä ja työtapoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 444–445.)

TET-jaksoista, niiden toteutuksesta tai niihin liittyvistä kokemuksista ei ole juurikaan saatavilla tutkimustietoa. Aiheeseen liittyen on tehty muutamia opinnäytetöitä, mutta ei laajempaa tiedonkeruuta. Joitakin kampanjanomaisia projekteja on TET-jaksoihin liittyen toteutettu. Esimerkiksi Lapin ammattiopiston Lapin Letka -hankkeessa vuosina 2008–2014 nuoria kannustettiin pohtimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa TET-jaksoilla². Hankkeen johdosta oppilaat rovanienomaisella koululla valitsivat sukupuolelleen epätyypillisiä TET-paikkoja ja yllätyivät positiivisesti. Lisäksi Kehitysvammaliitto teki vuonna 2017 eduskunnan vammaisasiain yhteistyöryhmän kanssa kampanjan, jonka johdosta kehitysvammaiset nuoret pääsivät tutustumaan työelämään eduskuntaan³. Kampanja oli osa Kehitysvammaliiton Palkkaa mut -hanketta, jonka tarkoituksena oli edistää kehitysvammaisten henkilöiden työllisyyttä.

TET-jaksojen toteutuksesta ja oppilaiden TET-kokemuksista tarvittaisiin laajempaa tietopohjaa, sillä koululle asetettuun tavoitteeseen ja tehtävään nähden TET-jaksojen merkitys oppilaan kannalta on suuri. TET-jakso voi monille oppilaille olla ainoa mahdollisuus päästä tutustumaan työelämään ennen oppivelvollisuuden päättymistä, jolloin nuoren tulisi olla valmis vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. TET-jakson merkitys voi olla suuri myös jatko-opintopaikan valinnan ja ylipäättään tulevaisuuden suunnittelun kannalta. Ilman laajempaa tiedonkeruuta TET-jaksoihin mahdollisesti liittyvät haasteet jäävät katveeseen, jolloin kehittämisen tarpeita ei tunnisteta. Tiedontarve on merkittävä senkin vuoksi, että TET-jaksojen toteutus ja esimerkiksi pituus on paikallisesti päätettävissä.

Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa, miten TET-jaksot toteutetaan kouluissa ja millaisia näkemyksiä opettajilla ja kokemuksilla oppilaille on TET-jaksoista. Tavoitteena on saada tietoa niistä mahdollisuuksista ja haasteista, joita TET-jaksoihin koetaan liittyvän. Selvitys kohdistuu Keski-Suomen ylä- ja yhtenäiskouluihin. Erilaisilla alueilla asuvien oppilaiden kokemusten vertailemiseksi mukaan otettiin myös yksi helsinkiläinen koulu. Opettajien osalta aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä sekä kasvokkain puhelinhaastatteluilla. Oppilaiden kokemuksia kerättiin kahdella kouluvierailulla ryhmätyöskentelyn avulla. Selvityksessä kerättiin näkemyksiä ja kokemuksia yhteensä 29 opettajalta ja 66 oppilaalta. Aineistonkeruun toteutti opettajien osalta lapsiasiavaltuutetun toimiston erikoistutkija Terhi Tuukkanen ja oppilaiden osalta lapsiasiavaltuutetun toimistossa syksyllä 2018 työskennelleet korkeakouluharjoittelijat Samuel Piironen ja Irma Elsilä.

Tämä raportti koostuu viidestä pääluvusta. Selvityksen toisessa luvussa tehdään lyhyt katsaus aikaisempaan TET-jaksoja koskevaan tutkimukseen. Kolmannessa luvussa kuvataan selvityksen toteutus ja käytetyt aineistonkeru- ja analyysimenetelmät. Tulositä on jaettu opettajien näkemysten ja oppilaiden kokemusten esittelyyn sekä tulosten yhteenvetoon. Viidennessä luvussa tiivistetään selvityksen keskeiset havainnot, keskustellaan niistä sekä pohditaan jatkotutkimuksen aiheita.

1 Perusopetuslaki saatavilla osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>. Katsottu 11.1.2019.

2 Lapin Letka -hankkeen nettisivu saatavilla osoitteessa <http://www.lapinletka.fi/>. Katsottu 14.1.2019.

3 Lisää tietoa Kehitysvammaliiton kampanjasta saatavilla osoitteessa <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisten-nuorten-tet-harjoittelu-eduskunnassa-viikolla-45/>. Katsottu 14.1.2019.

2 KATSAUS AIKAISEMPAAN TET-JAKSOJA KOSKEVAAN TUTKIMUKSEEN

Työelämä on muuttunut viime vuosikymmenten aikana huomasti. Monella alalla työn tekemisen tapa on muuttunut, joillakin aloilla työ on kokonaan loppunut, ja on syntynyt uudenlaista työtä (Hietanen 2015). Nuorille muuttunut työelämä tarjoaa monia uusia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Työelämän ja yhteiskunnan arvot voivat olla ristiriidassa nuoriin kohdistuvien odotusten kanssa. Esimerkiksi elinikäinen oppiminen ja itsensä toteuttaminen nähdään kilpailukykyisen yhteiskunnan ihanteena, mutta samaan aikaan nuoret pakotetaan tekemään tulevaisuutensa kannalta isoja koulutus- ja uravalintoja jo hyvin varhaisessa iässä (Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010). Kaikkien nuorten kohdalla kyse ei ole ristiriidasta ja he kykenevät tekemään onnistuneen koulutus- tai uravalinnan. On kuitenkin myös nuoria, jotka joutuvat kärsimään vääristä valinnoistaan. Vuoden 2017 Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa 17 prosenttia 15–29-vuotiaista sanoo joskus jättäneensä kesken jonkin tutkintoon johtavan koulutuksen. Näistä nuorista 56 prosenttia kertoo kokemuksen väärän alan valitsemisesta olleen erittäin tai melko paljon syynä opintojen keskeyttämiselle. (Myllyniemi & Kiilakoski 2017.)

Jotta nuoret osaisivat tehdä oikeita valintoja, tarvitsevat he tuekseen riittävästi tietoa työelämästä. Kun peruskoulun tavoitteena on perehdyttää ja valmistaa oppilaita työelämään, onkin ristiriitaista, että nuoret kokevat koulun ja työelämän olevan kaksi eri maailmaa. Esimerkiksi Taloudellisen tiedotustoimiston tekemän ”Kun koulu loppuu”-tutkimuksen (2017) mukaan 61 prosenttia 8.-luokkalaisista kaipaasi kouluun lisää työelämään liittyvää tietoa ja opetusta. Yläkoululaisista 26 prosenttia on sitä mieltä, että he ovat saaneet riittävästi ohjausta opintojensa aikana uravalintoihin (Taloudellinen tiedotustoimisto 2018). Vaikka työelämätaidot on opetussuunnitelman perusteissa kirjattu yhdeksi seitsemästä laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksista, ei koulu oppilaiden mukaan pysty tarjoamaan riittävästi työelämään liittyvää tietoa ja tukea. Ilman riittävästi tietoa ja tukea oppilaiden mielikuva työelämästä jää epämääräiseksi, mikä voi vaikeuttaa jatko-opintojen ja oman ammatinvalinnan suunnittelua. Samalla riski väärin koulutusvalintojen tekemiseen on suurempi. Tiedon saannin lisäksi omakohtainen kokemus työelämästä on tärkeä (Taloudellinen tiedotustoimisto 2016). Sen kautta rakentuu ymmärrys siitä, mitä halutaan tai mitä ei ainakaan haluta (Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010).

Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan 13 prosenttia kahdeksannen ja yhdeksannen luokan oppilaista työskentelee koulun ohella⁴. Monelle koulun TET-jakso on siis ensimmäinen mahdollisuus hankkia sekä tietoa että omakohtaista ko-

kemusta työelämästä omien tulevaisuuden suunnitelmien tekemistä varten. Parhaimmillaan TET-jaksot kirkastavat ja vahvistavat nuoren haaveita antamalla myönteisiä kokemuksia. Toisaalta TET-jaksot voivat myös tuottaa pettymyksiä tai jäädä kokonaan turhiksi, jos nuori ei koe oppineensa jakson aikana mitään (Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010; Seppä 2004). Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimuksen mukaan (2017) TET-jaksot ovat vanhempien ja sukulaisten sekä ystävien ja tuttujen ohella yksi tärkeimmistä tietolähteistä nuorille, kun he miettivät tulevia opiskeluvaihtoehtoja. Tässä on kuitenkin aluekohtaisia eroja. Esimerkiksi syrjäseuduilla asuville nuorille TET-paikoissa voi olla vain vähän valinnanvaraa, eikä tarjontaa riitä kaikille. Niinpä heidän on usein tehtävä koulutus- ja uravalintoja ilman TET-jaksojen tarjoamaa tietoa ja kokemusta sellaisesta työpaikasta, josta haaveilevat. (Armila 2016.)

Alueelliset ja paikalliset erot TET-jaksojen toteutuksessa ja TET-paikkojen tarjonnassa ovat haaste ennen kaikkea nuorten yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Pienillä paikkakunnilla nuoren voi olla vaikea hahmottaa erilaisten ammattien kirjoa tai päästä kokeilemaan harvinaisempia ammatteja, sillä tarjontaa ei välttämättä ole (Armila 2016). Tämä voi kaventaa nuoren käsitystä erilaisista mahdollisuuksista ja vaikuttaa hänen opiskelusuunnitelmiinsa. Väitettä tukee Nuorisobarometrin tulos, jonka mukaan nuoret tietävät maaseutumaisissa kunnissa opiskelualansa aiemmin kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Kun maaseutumaisissa kunnissa 29 prosenttia nuorista tietää opiskelualansa alle 15-vuotiaana, vastaava luku kaupunkimaisissa kunnissa on 16 prosenttia. Opiskelusuunnitelmistaan 15–16-vuotiaana perillä 46 prosenttia maaseutumaisten kuntien nuorista, kun vastaava luku kaupungeissa on 30 prosenttia. (Myllyniemi & Kiilakoski 2017.) Jos nuori näkee omat vaihtoehtonsa vähäisinä, on valinta ehkä helpompi tehdä.

Tutkittua tietoa TET-jaksoista, niiden toteutuksesta tai oppilaiden kokemuksista on peruskoulun tavoitteisiin nähden Suomessa vain vähän. Voisi ajatella, että oppilaidenkin toiveet koulun ja työelämän lähentymisestä olisivat herätelleet tutkijoita tai muita opetuksen kehittäjiä tarkastelemaan koulujen TET-jaksoja ja niiden kehittämistarpeita tarkemmin. Niissä kotimaisissa, tieteellisissä julkaisuissa, joissa TET-jakso mainitaan, se mainitaan osana oppilaanohjausta ja siinäkin vain yhtenä pienenä osana (esim. Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010; Armila, Halonen & Käyhkö 2016; Niemi 2016). Joitakin opinnäytetöitä, lähinnä pro gradu -tutkielmia, sekä kehittämishankkeiden raportteja on tehty aiheeseen liittyen. Yksi näistä on Nurmisen (2008) kehittämishankeraportti, jossa hän kuvailee TET-jaksojen kehittämistyötä Hämeenlinnan lyseon koulussa. Nurmisen mukaan kouluissa tulisi kehittää työelämään tutustumisesta entistä laajempia, eri oppiaineisiin integroituja kokonaisuuksia. Näin oppilailla olisi mahdollisuus monipuolisemmin hahmottaa omaa suhdettaan työhön. (Nurminen 2008.) Seppä (2004) puolestaan suhtautuu TET-jaksoja koskevassa raportissaan jaksoihin kriittisesti ja esittelee kokonaan uudenlaisen, vaihtoehtoisen mallin oppilaiden työelämään tutustumiselle. Hän ehdottaa kouluihin temaattista leirikoulua, jossa jokaiselle oppilaalle annettaisiin ammattirooli, jota hänen tulisi leirin aikana hoitaa.

Yksi harvoista laajemmista TET-jaksoja koskevista tutki-

4 Kouluterveyskyselyn tulokset ovat saatavilla osoitteessa <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia>. Katsottu 14.1.2019.

muksista Suomessa on Niemen (2016) väitöstutkimus, jossa hän tarkastelee turkulaisten peruskoulun päättöluokkalais-ten urapohdintaeroja ja TET-jaksojen merkitystä uravalinnan kannalta. Hänen tutkimuksensa mukaan valtaosa oppilaista pitää TET-jaksoja merkittävänä koulutus- ja ammatinvalinnan kannalta. Ne lisäävät työn arvostusta ja antavat tietoa työelämästä. Tutkimuksessa tulee esille myös TET-jaksoihin liittyviä kehittämistarpeita. Yksi niistä on TET-jaksojen lisääminen: 39 prosenttia oppilaista lisäisi kouluun työelämään tutustumisjaksoja. Lisäksi työelämään tutustuminen tulisi Niemen mukaan liittää tiiviimmin eri oppiaineiden opetukseen, jolloin oppilaanohjauksesta tulisi eheämpi kokonaisuus. (Niemi 2016.)

3 SELVITYKSEN TOTEUTUS

Tässä selvityksessä kartoitetaan, miten TET-jaksot toteutetaan kouluissa ja millaisia näkemyksiä ja kokemuksia opettajilla ja oppilailla on TET-jaksoista. Selvityksessä hyödynnettiin useita aineistonkeruumenetelmiä sekä opettajien näkemysten että oppilaiden kokemusten selvittämiseksi. Osa näistä menetelmistä mahdollistaa määrällisen tarkastelun, mutta pääpaino selvityksessä on kuitenkin laadullisessa analyysissä. Selvityksen tarkoituksena on yleistettävien tulosten esittämisen sijaan tuoda esille erilaisia näkökulmia TET-jaksoihin.

3.1 OPETTAJIEN NÄKEMYSTEN KERÄÄMINEN

Selvitystä varten opettajien näkemyksiä kerättiin ensin sähköisen kyselyn avulla. Kyselyssä opettajilta tiedusteltiin taustatietojen lisäksi perustietoja TET-jaksojen toteutuksesta koulussa, siitä miten oppilaat hakeutuvat TET-paikkoihin ja millaisia nämä paikat ovat, TET-jaksojen merkityksestä ja haasteista sekä oppilaiden palautteesta TET-jaksoja koskien⁵. Lisäksi opettajille annettiin mahdollisuus vapaasti kertoa ajatuksiaan ”vapaa sana”-kohdassa. Kysely toteutettiin sähköisesti Webropol-ohjelmalla ja linkki siihen lähetettiin sähköpostitse saatekirjeen⁶ kanssa kaikille Keski-Suomen ylä- ja yhtenäiskouluille elokuussa 2018. Saatekirje osoitettiin rehtoreille, mutta heidän valintansa mukaan vastausmahdollisuus annettiin myös TET-jaksoista vastaaville opettajille.

Kyselyyn vastanneet olivat pääosin opettajia. Kyselyyn

vastasi kaksi rehtoria ja 21 TET-jaksoista vastaavaa opettajaa. Muu-kohtaan tuli kuusi vastausta: näin vastanneet olivat opinto-ohjaajia. Kysely osoitettiin yhteensä 40 kouluun, joista 29:stä saatiin vastaus (73 %). Vastauksia saatiin 15 eri kunnasta. Kaikkiaan kysely lähetettiin 22 eri kuntaan Keski-Suomessa. Kyselyyn osallistui kouluja Hankasalmelta, Joutsasta, Jyväskylästä, Jämsästä, Kannonkoskelta, Karskulasta, Kinnulasta, Kivijärveltä, Laukaasta, Muuramesta, Petäjävedeltä, Pihtiputaalta, Toivakasta, Viitasaarelta sekä Äänekoskelta. Eniten vastauksia saatiin Jyväskylästä, kymmenestä eri koulusta. Kyselyn päätteeksi vastaajilta tiedusteltiin kiinnostusta osallistua haastatteluun, jossa kyselyssä saatua tietoa syvennetään. Tässä vaiheessa 14 haastattelusta kiinnostunutta ilmoittautui. Aineistonkeruun sekä kyselyn että haastattelujen osalta toteutti lapsiasiavaltuutetun toimiston erikoistutkija.

Haastatteluja varten ilmoittautuneille lähetettiin sähköposti, jossa heitä pyydettiin vahvistamaan osallistumisensa haastatteluun puhelimitse tai kasvokkain. Vastaus saatiin seitsemältä opettajalta, jotka haastateltiin marraskuussa 2018. Haastattelut toteutettiin Jyväskylän alueella kasvokkaisina haastatteluina sekä kauempana maakunnassa työskentelevien opettajien osalta puhelinhaastatteluina. Yhteensä haastatteluja tehtiin siis seitsemän, joista kaksi kasvokkain ja viisi puhelimitse. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, joten niitä varten tehtiin haastattelurunko⁷. Kaikille opettajille esitettiin samat kysymykset, mutta ne muotoiltiin tilanteen mukaan ja niiden järjestys vaihteli eri haastatteluissa. Haastattelurunko koostui kolmesta teemasta, jotka olivat ”oppilaiden asenne ja valmiudet työelämään”, ”TET-paikkojen valinta ja löytäminen” sekä ”TET-jaksojen toteutus ja suorittaminen”. Haastattelut kestivät 25–50 minuuttia. Haastatteluja ei nauhoitettu, joten aineisto ei sisällä haastateltavien vastauksia sanatarkasti. Haastattelija kirjasi vastaukset tietokoneelle kuitenkin mahdollisimman tarkasti

5 Kyselylomake on liitteenä nro 1.

6 Saatekirje on liitteenä nro 2.

7 Haastattelurunko on liitteenä nro 3.

haastateltavan kertomuksen mukaan ja ”täytesanoja” lukuun ottamatta aineisto kattaa haastateltavien puheen lähes kokonaisuudessaan.

Sekä kysely- että haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, jossa aineistoa eritellään ja tiivistetään ja siitä etsitään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia: tarkoituksena on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset osaksi laajempaa kontekstia (Tuomi & Sarajärvi 2002). Analyysi tehtiin teoriaohjaavasti siten, että kyselylomake ja haastattelurunko ohjasivat luokittelua, mutta myös niistä poikkeavia luokitteluja tehtiin. Lopulta yläkategoriat olivat ”TET-jaksojen toteutus kouluissa”, ”TET-paikkojen etsiminen ja löytäminen”, ”TET-jaksojen merkitys ja suorittaminen” sekä ”TET-jaksojen haasteet ja kehittämisideat”.

3.2 OPPILAIKEN KOKEMUSTEN KERÄÄMINEN

Oppilaiden kokemuksia kerättiin kahdella kouluvierailulla toteutettujen ryhmätyöskentelyjen avulla. Selvitykseen valittiin yksi koulu Keski-Suomesta ja erilaisilla alueilla asuvien oppilaiden kokemusten vertailemiseksi yksi koulu Helsingistä. Keski-Suomesta selvitykseen osallistunut koulu sijaitsee maaseutumaisessa kunnassa. Koulujen tarkempaa sijaintia ei raportoida vastaajien anonyymisuuden varmistamiseksi. Koulut valittiin selvitykseen mukaan sen perusteella, että niissä molemmissa yhdeksäsluokkalaiset olivat juuri suorittaneet TET-jakson. Harjoittelukokemukset olivat siis oppilailla ajankohtaisina mielessä. Kouluja lähestyttiin lähettämällä sähköposti opinto-ohjaajille, jotka suhtautuivat tiedonkeruuseen myönteisesti. Tiedonkeruu toteutettiin osana koulutyötä, joten sitä varten ei pyydetty erillisiä lupia oppilaiden huoltajilta.

Kummallakin koululla aineistonkeruuseen osallistui kaksi luokkaa, ja aineistot kerättiin 45 minuutin pituisten oppituntien aikana. Maaseutumaisen paikkakunnan koululla aineistonkeruuseen osallistui ensimmäisellä oppitunnilla 16 ja toisella tunnilla 18 oppilasta. Helsingissä sijaitsevalla koululla ensimmäiselle oppitunnille osallistui 19 ja toiselle tunnille 13 oppilasta. Yhteensä osallistujia oli siis 66. Kaikki oppilaat olivat yhdeksäsluokkalaista, jotka olivat suorittaneet viikon mittaisen TET-jakson vierailua edeltävällä viikolla. Molemmat kouluvierailut toteutettiin marraskuussa 2018. Aineistonkeruun toteutti kaksi korkeakouluharjoittelijaa lapsiasiavaltuutetun toimistolta. He kirjoittivat aineistonkeruusta myös erillisen raportin.

Oppitunnit etenivät siten, että tunnin alussa kerrottiin ensin lyhyesti lapsiasiavaltuutetun toimistosta ja sen tehtävistä. Tämän jälkeen jakauduttiin 3-5 hengen pienryhmiin, joissa kierrettiin oppitunnin aikana kirjoittamassa vastauksia etukäteen valmisteltuihin kartonkeihin⁸. Kartonkeja oli yhteensä viisi, ja ne oli otsikoitu seuraavasti: ”Ennen TET-jaksoa”, ”TET-jakson aikana”, ”TET-jakso”, ”TET-jakson jälkeen” ja ”Tulevaisuus”. Yhden kartongin kysymysten vastaamiseen oli varattu aikaa noin viisi minuuttia ja ryhmät pääsivät pohtimaan jokaista teemaa tunnin aikana. Käsittelyn aikana aineistonkerääjät kiersivät luokassa juttelemassa oppilaiden kanssa, kysellen tarkentavia kysymyksiä ja kirjoittaen muihinpanoja. Näitä keskusteluja ei sisällytetty analysoitavaan aineistoon, mutta ne antoivat syventävää tietoa vastausten

taustoista ja niitä käytettiin esimerkkeinä tuloksista raportoitaessa. Oppituntien aikaisia keskusteluja ei nauhoitettu.

Oppitunneilla oli yhtä tuntia lukuun ottamatta myös oppilaanohjaaja. Huomionarvoista on, että oppilaat olivat selvästi motivoituneempia vastaamaan ja osallistumaan ryhmätyöhön niillä tunneilla, kun tuttu opinto-ohjaaja oli läsnä. Erityisesti helsinkiläisessä koulussa opinto-ohjaaja osallistui tuntien vetämiseen ja rohkaisi oppilaita vastaamaan kysymyksiin. Tällä saattoi olla vaikutusta siihen, että kyseisessä koulussa kysymyksiin saatiin hieman runsassanaaisempia vastauksia kuin keskisuomalaisessa koulussa.

Kartongeissa otsikoituihin kysymyksiin vastattiin pienryhmissä, joten vastausaktiivisuudessa oli jonkin verran eroavaisuuksia kysymyksittäin. Oppilaat jättivät monesti kirjoittamatta huomioita, jotka oli jo mainittu kartongeissa. Osa kysymyksistä esitettiin vain toisen koulun oppilaille, mikä sekin vaikutti kokonaisvastausmääriin. Tämä johtui siitä, että ensimmäisen kouluvierailun jälkeen jotkut kysymykset todettiin toimimattomaksi, niitä haluttiin muotoilla uudelleen tai oppilaille haluttiin esittää lisäkysymyksiä. Kunkin kysymyksen kokonaisvastausmäärä ilmoitetaan tulosten yhteydessä. Osa kysymyksistä esitettiin oppilaille keskustelun virittämistarkoituksessa. Esimerkiksi vastausmäärä kysymykseen TET-jakson aikaisista kokemuksista ja sattumuksista ei ollut kovin suuri, mutta se toimi hyvin keskustelua herättävänä kysymyksenä.

Oppitunneilla kerätty aineisto kirjoitettiin puhtaaksi ja analysoitiin sisällönanalyysin keinoin samaan tapaan kuin opettajilta kerätty aineisto. Yläkategorioiksi muodostuivat ”TET-harjoitteluun valmistautuminen ja paikan valinta”, ”TET-jakson suorittaminen ja oppilaiden kokemukset harjoittelusta” sekä ”TET-jakson merkitys ja tulevaisuuden suunnitelmat”. Analyysivaiheessa luokittelu tehtiin ilman vertailuasetelmaa, mutta tuloksista raportoitaessa oppilaiden vastauksia vertailtiin opettajien vastauksiin niiltä osin kuin se sisällöllisesti oli mahdollista.

Analyysissa huomiota kiinnitettiin myös siihen, onko maaseudulla ja kaupungissa asuvien nuorten TET-kokemusten välillä eroavaisuuksia. Merkittäviä eroavaisuuksia ei tässä selvityksessä löytynyt, mikä saattaa johtua siitä, että selvityksessä kokemuksia kerättiin vain 66 oppilaalta. Lisäksi oppilaille esitetyt kysymykset olivat osittain erilaisia eri kouluilla, kuten edellä on mainittu. Näin ollen tulokset raportoidaan yhtenäisesti oppilaiden kokemuksina, eikä paikkakuntien vertailuasetelmaa tuoda tulososiossa esille.

8 Ennakkoon valmistettujen kartonkien teemat ja kysymykset ovat liitteenä nro 4.

4 TULOKSET

4.1 OPETTAJIEN NÄKEMYKSET

Opettajien näkemyksiä TET-jaksoista tarkastellaan tässä tulostuvassa neljän teeman kautta. Analyysissa yläkategori-
oiksi luokitellut teemat ovat ”TET-jaksojen toteutus kouluissa”, TET-paikkojen etsiminen ja löytäminen”, ”TET-jaksojen merkitys ja suorittaminen” sekä ”TET-jaksojen haasteet ja kehittämisideat”.

4.1.1 TET-jaksojen toteutus kouluissa

TET-jaksoja on toteutettu kouluissa jo pitkään samaan ta-
paan. Opettajat toivatkin haastatteluissa esille TET-jakso-
jen perinteikkyyden: ne ovat vakiintunutta toimintaa ja ”näin
homma on pyörinyt jo pitkään”. Vaikka yleisellä tasolla
TET-jaksot ovat vakiintuneet perinteiseksi osaksi koulujen
toimintaa, niiden toteutuksessa on kuitenkin kouluittain
eroavaisuuksia.

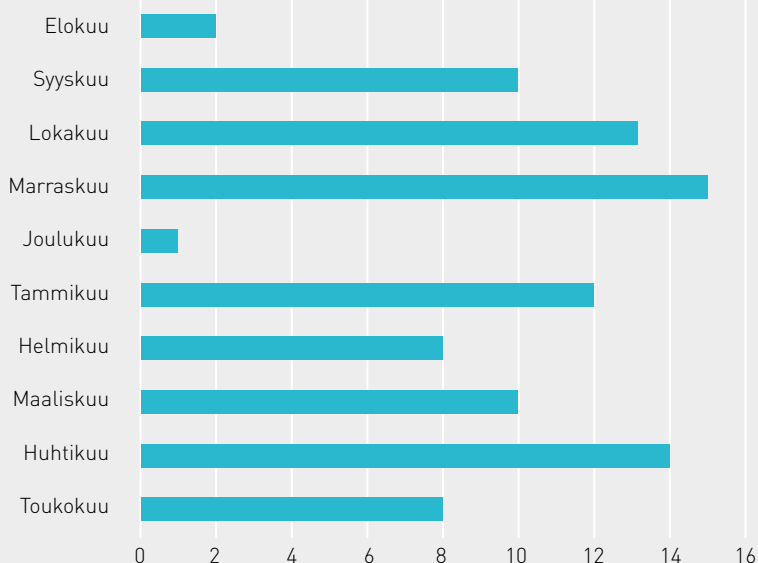
Lähes kaikissa kouluissa TET-jakson suorittavat kaikki
yläluokkalaiset, eli 7.-, 8.- ja 9.-luokkalaiset. Vain yksi koulu
29:stä ilmoitti kyselyssä, että seitsemäsluokkalaiset eivät
suorita TET-jaksoa. Myöskään kahdeksäsluokkalaiset eivät
suorita TET-jaksoa yhdessä koulussa. Koulusta riippuen
seitsemäsluokkalaiset suorittavat 1-5 päivän TET-jakson
koulun keittiöllä, siistijöiden tai kiinteistönhuoltajien työtä
seuraten, huoltajan työpaikalla tai omavalintaisessa työ-
paikassa. Kahdeksäsluokkalaisilla jakson pituus on kou-
lusta riippuen neljästä kymmeneen päivää. Tyypillisimmin
TET-jakson pituus on heillä viisi päivää. Yhdeksäsluokkalai-

set suorittavat koulusta riippuen 5-14 päivän TET-jakson.
Useimmiten jakso on heillä viiden tai kymmenen päivän mit-
tainen. Koulukohtaiset vaihtelut ovat etenkin yhdeksäsluok-
kalaisilla suuria, sillä jossakin koulussa TET-jakson pituus
voi olla lähes kolminkertainen toiseen kouluun verrattuna.

Aineistonkeruun perusteella Keski-Suomen kouluissa on
yhden lukuvuoden aikana vähintään kaksi TET-jaksoa. Yleisin
vastaus kysymykseen TET-jaksojen määrästä koulussa luku-
vuoden aikana oli kolme. Näin kertoi kyselyssä 17 vastaajaa.
Kaksi TET-jaksoa on kolmessa koulussa, neljä TET-jaksoa
seitsemässä koulussa ja kahdesta koulusta ilmoitettiin,
että TET-jaksoja on lukuvuoden aikana viisi tai enemmän.
TET-jaksojen määrä on yhteydessä koulun ja paikkakun-
nan kokoon, sillä TET-jaksot on usein porrastettu kouluissa
opetusryhmittäin ja isommilla paikkakunnilla kouluittain-
kin eri viikoille. Tarkoituksena on näin taata TET-paikkojen
riittävyys kaikille oppilaille. TET-jaksot sijoittuvat kouluissa
melko tasaisesti syksyyn ja kevääseen (Kuvio 1). Suosituim-
mat kuukaudet TET-jaksoille ovat marras-, huhti- ja loka-
kuu, kun taas elo- ja joulukuu ovat harvemmin TET-jaksojen
ajankohtia.

Haastatteluissa opettajilta, jotka kaikki toimivat kou-
luissa opinto-ohjaajina, tiedusteltiin myös aineenopettajien
roolista TET-jaksojen toteutuksessa. Haastatellut kertoivat,
että aineenopettajilta vapautuvat oppitunnit menevät
TET-pankkiin. Toiveena on, että aineenopettajat käyttäisivät
näitä tunteja vierailemalla oppilaiden TET-paikoissa, mutta
tämä toteutuu vaihtelevasti eri kouluissa. Usein aineenopet-
tajat joutuvat käyttämään tunnit tekemällä esimerkiksi sair-
asloman sijaisuuksia tai tunnit sijoittuvat keskelle työpäivää
siten, että heidän ei ole käytännössä mahdollista lähteä kes-
ken päivän työpaikoille. Aineenopettajat saattavat myös jos-
kus kokea työpaikoille lähtemisen hankalaksi ja he haluavat
mieluummin keskittyä omaan opetustyöhönsä. Opinto-oh-

Kuvio 1. Mainintojen määrä kysymyksessä ”Mille kuukaudelle TET-jaksot sijoittuvat?”
(29 vastaajaa)

jaajat kertoivat kuitenkin itse vierailevansa mahdollisimman monilla työpaikoilla. Aina kaikilla työpaikoilla käyminen ei esimerkiksi pitkien välimatkojen vuoksi ole mahdollista, jolloin opinto-ohjaajat kertoivat soittavansa työpaikalle kysyäkseen kuulumisia. Se, että koulusta vieraillaan oppilaiden TET-paikoilla, on koettu hyväksi sekä työnantajien että oppilaiden keskuudessa.

”Laitan opettajienhuoneeseen listan, että merkitse tähän, ketä voisit käydä katsomassa. Ei sieltä kyllä lähdetä.”

4.1.2 TET-paikkojen etsiminen ja löytäminen

TET-jaksoihin valmistaudutaan kouluissa ennakoon monin eri tavoin. Opettajat kertoivat haastatteluissa keskustelevan-
sa TET-jaksojen merkityksestä sekä työelämän vaatimuk-
sista ja säännöistä oppilaiden kanssa. Työelämän kerrottiin
olevan monille oppilaille aika vieras asia ja siksi siihen py-
ritään tutustumaan jo ennen TET-jaksoa. Keskustelemisen
lisäksi kouluilla voidaan järjestää infotilaisuuksia ja erilai-
sia yritysvierailuja. Eräs opettaja kertoi antavansa oppilaille
myös ennakkotehtäviä. Oppilaat esimerkiksi haastattelevat
jotakin tuttua henkilöä hänen työelämäkokemuksistaan.
Joku opettaja kertoi puolestaan käyvänsä oppilaiden kanssa
läpi työpaikan kysymistä ihan ”kädestä pitäen” roolileikkinä.
Yleisen työelämä tiedon lisäksi oppilaiden kanssa pohditaan
heille sopivien TET-paikkojen valintaa ja käydään läpi mah-
dollisia TET-paikkavaihtoehtoja. TET-paikkojen etsimisessä
hyödynnetään nettiä tai paikallislehteä ja jotkut kertoivat,
että koululta löytyy oppilaille tarkoitettu vinkkilista mahdol-
lisista TET-paikoista.

”Pitää keskustella ja puhua, paneutua siihen mikä on tetin merkitys. Ei niin että lykätään laput käteen ja sanotaan että tervetuloa.”

Kaikki opettajat kertoivat haastatteluissa, että TET-paikan
kysymisessä lähtökohtana on oppilaan oma-aloitteisuus.
Lähtökohtaisesti oppilaat hankkivat siis TET-paikan kysy-
mällä sitä itse: he käyvät paikan päällä yrityksissä, soittavat
tai lähettävät sähköpostia kysyäkseen TET-paikkaa. Suurin
osa oppilaista löytää paikan tällä tavoin. Kaikki opettajat ker-
toivat, että on kuitenkin myös niitä oppilaita, joille paikan
etsiminen ja löytäminen on hankalaa. Näissä tapauksissa
opinto-ohjaaja auttaa, tukee, ottaa yhteyttä kotiin ja avustaa
oppilasta työpaikan kysymisessä esimerkiksi harjoittele-
malla vuorosanoja oppilaan kanssa ennakoon tai pitämällä
puhelinta kaiuttimella, kun oppilas kysyy työpaikkaa. Haas-
tatteluissa useampikin vastaaja kertoi, että niiden oppilaiden
osuus, joille paikan etsiminen ja löytäminen on hankalaa, on
noin 10–15 prosenttia ikäluokasta.

”Valtaosa myönteisesti, muutama ikäluokassa on perässä vedettävä. Pitää kysellä, onko jo tet-paikka. Muutamilla ei ole paikkaa, sitten kahdestaan ruvetaan sorvaamaan.”

Myös kyselyssä opettajilta tiedusteltiin, miten helppoa tai
vaikeaa oppilaiden on löytää TET-paikkoja. Arvio pyydettiin
tekemään neliportaisella asteikolla todella helppoa – melko
helppoa – melko vaikeaa – todella vaikeaa. Lähes kaikki 27

vastaajaa olivat sitä mieltä, että se on melko helppoa. Yksi
piti sitä todella helppona ja yksi oli sitä mieltä, että oppi-
laiden on melko vaikeaa löytää TET-paikkoja. Jos vastaaja
arvioi oppilaiden TET-paikkojen löytämisen melko tai todella
vaikeaksi, hänet ohjattiin kyselyssä vastaamaan kysymyk-
seen, mistä vaikeudet löytää TET-paikkoja voivat johtua. Täs-
sä tapauksessa tällaisia vastaajia oli vain yksi: ”Liian vähän
paikkoja ja moni ei ota tettiin. Yhteistyötä yrittäjien kanssa
ei olla saatu käyntiin”.

TET-paikkojen rajallisuus tuli esille myös haastatteluis-
sa. Etenkin pienillä paikkakunnilla TET-paikkojen saatavuus
koettiin ongelmaksi. Vähäisistä työharjoittelupaikoista saat-
tavat joillakin paikkakunnilla kiipailla myös ammatillisessa
koulutuksessa olevat opiskelijat. Erityisen hankala tilanne
on niille uratietoisille oppilaille, jotka haluaisivat suorittaa
TET-jakson korkeampaa koulutusta vaativalla työpaikalla.
Usein haasteena on lisäksi se, että oppilas on liian myöhään
liikkeellä: mieluisat TET-paikat ovat jo menneet. Moni opet-
taja mainitsi, että täytyy olla nopea, jos haluaa saada juuri
tietyn TET-paikan itselleen. Joissakin kouluissa tilannetta
on pyritty helpottamaan sijoittamalla TET-jakso lomaviikon
yhteyteen siten, että oppilas voi suorittaa TET-jakson loma-
viikolla, mikäli mieluisa paikka on silloin tarjolla.

”Elinkeinoelämän rakenne on yksipuolinen paikkakunnalla. Viimeisten paikkojen löytäminen on vaikeaa.”

TET-paikan valintakriteerit ovat oppilailla moninaisia. Opet-
tajat korostivat, että paikkojen valinnassa pyritään kunnian-
himoisuuteen, eikä mitään työpaikkaa halveksita. He kan-
nustavat oppilaita miettimään TET-paikan valintaa ennen
kaikkea uravalintansa kannalta. Arvokasta tietoa saa myös
sellaisesta TET-jaksosta, jossa huomaa, että kyse ei ole
omasta alasta. Kaikki opettajat kertoivat pyrkivänsä viesti-
mään oppilaille, että pelkästään ilmaisen ruoan perässä tai
kaverin mukana ei kannata mennä. Aina on kuitenkin niitä
oppilaita, joille nämä kriteerit ratkaisevat TET-paikan valin-
nan. Usein oppilaat valitsevat TET-paikan myös sen perus-
teella, että paikka on lähellä kotoa tai se on jollakin tavalla
ennestään tuttu. Vastaajat kertoivat, että valitettavan harva
oppilas pohtii TET-paikkaa lopulta uravalintansa kannalta.
Vaikka oppilaalla voi olla käsitys siitä, mitä haluaa tulevai-
suudessa opiskella ja tehdä työkseen, hän saattaa siitä huo-
limatta valita TET-paikan aivan toiselta alalta.

”Koitan ohjata mielekkäälle alalle mistä haluaisi saada lisää tietoa, voisiko olla mun juttu. Ja jos ei ole, niin sekin on arvokasta huomata. Yritän ohjata, että älkää menkö ilmaisen hampurilaisen tai pitsan perässä. Eikä myöskään sinne, minne kaveri menee.”

Vanhempien rooli tuli aineistonkeruussa esille merkittävä-
nä oppilaiden TET-jaksoihin vaikuttavana asiana. Kyselyssä
yli puolet vastanneista (16) kertoi, että oppilaat hankkivat
TET-paikan lähipiirinsä, esimerkiksi huoltajiensa avustuk-
sella. Huoltajien kerrottiin auttavan TET-paikan etsimisessä
ja löytämisessä ja tarvittaessa antavan kytyiapua. Joissakin
kouluissa seitsemäsluokkalaiset suorittavat lähtökohtaisesti
TET-jakson tuttavansa, useimmiten huoltajansa työpaikal-
la. Haastatteluissa opettajat korostivat oppilaan perheen

merkitystä työelämää koskevien mielikuvien ja käsitysten luomisessa. Se, miten esimerkiksi vanhemmat puhuvat työelämästä ja eri aloista, vaikuttaa paljon nuoren käsityksiin ja mielikuviin. Opettajat myös kertoivat, että perinteiset työelämää koskevat käsitykset istuvat tiukasti perheissä, mikä voi joskus olla huono asia. Nuoren voi olla vaikea tehdä omanlainen valinta, jos perhe ei yhtään tue nuoren ratkaisua.

”On yllättävän paljon kodilla vaikutusta. Seiskat menevät ensisijaisesti huoltajan työpaikalle. Jos ei löydy, huoltajat käyttävät omia suhteita.”

”Koulun roolia korostetaan, aina puhutaan siitä. Mutta eihän se riitä. Jos perhe ei yhtään tue, niin tosi vaikea nuoren on tehdä toisensuuntainen ratkaisu.”

Kyselyn mukaan oppilaat ovat suorittaneet TET-jaksoja hyvin monenlaisissa työpaikoissa. Selvästi suosituimpia TET-paikoja ovat kaupat (25 vastaajaa) sekä päiväkodit ja koulut (20 vastaajaa) (Taulukko 1). Myös ravintolat ja kahvilat (8 vastaajaa) ja terveydenhuollon paikat (8 vastaajaa) mainittiin melko usein. Muutamia mainintoja saivat teollisuuden alan työpaikat, maatilat ja muut metsäalan työpaikat sekä urheilu- tai liikuntakeskukset. Harvinaisempina TET-paikkoina mainittiin esimerkiksi teatteri, eduskunta, lennonjohto, arkkitehtitoimisto, käräjäoikeus sekä ruotsinlaiva. Haastatteluissa opettajat kertoivat, että oppilaiden suosikkipaikat vaihtelevat jonkin verran vuosittain. Oppilaat hakevat TET-paikkoja usein muilta paikkakunnilta, jos lähempää ei löydy mieleistä paikkaa.

Opettajilta tiedusteltiin haastatteluissa, minkä verran oppilaiden TET-paikkavalinnoissa näkyvät sukupuolten väliset erot. Haastatellut kertoivat, että sukupuolten väliset erot näkyvät samaan tapaan kuin työelämässä muutenkin: tytöt ovat kiinnostuneempia esimerkiksi hoitoalan työpaikoista, kun taas poikia kiehtoo enemmän tekniikan ja teollisuuden alat. Perinteiset sukupuolten väliset erot ammatinvalinnassa

näkyvät siis jo TET-harjoittelussa. Opettajat kertoivat, että oppilaiden keskuudessa on kuitenkin myös poikkeuksia. On poikia, jotka ovat suorittaneet TET-harjoittelun päiväkodissa ja tyttöjä, jotka ovat olleet harjoittelussa rakennustyömaalla. Uskallus tehdä poikkeuksellisia valintoja saattaa opettajien mukaan syntyä suvussa olevien esikuvien pohjalta.

”Näky samana verran tettiä paikoissa kuin työelämässä ylipäänsä. Kiinteistöpuolen hommiin hakeutuvat pojat enemmän.”

”Harvinaisempaa pojilla on, että menisi päiväkotiin. Tytöt uskaltavat taas enemmän hoitoalan töihin, jonnekin terveyskeskukseen.”

Haastatteluissa opettajilta tiedusteltiin myös mahdollisista oppilaille epämieluisista TET-paikoista. Osa opettajista sanoi, että ”inhokkipaikkoja” ei ole, mutta osa myönsi, että tietyt työpaikat tai alat eivät ole oppilaiden suosiossa. Tällaisina tehtävinä mainittiin siivoustyö sekä kehitysvammaisten tai vanhusten hoitotyö. Eräs opettaja muistutti siitä, että usein se, mikä koetaan epämieluisana, on myös henkilökohtaista. Toistuva huomio opettajien haastatteluissa oli se, että oppilaat eivät mielellään suorita TET-jaksoa koulussa. Koulu on opettajien ”varapaikka” sellaisille oppilaille, jotka eivät onnistu saamaan harjoittelupaikkaa muualta, mutta mieluinen se ei oppilaille ole. Osa opettajista mainitsi, että tietyt työpaikat voivat olla oppilaille vaikeita lähestyä ja siksi ne eivät ole suosittuja. Tällaisia työpaikkoja ovat esimerkiksi konepajat, kuljetusalan työpaikat sekä rakennusalan työpaikat, joihin on vaikea päästä muuten kuin suhteiden kautta.

”Tietysti koulu, jos ei mitään muuta löydä. Keittiö ja siivoushommaa, niitä ei haluta tulla tekemään. Siivoustyöhön ei kukaan hakeudu, moni joutuu tekemään kuitenkin tetissä siivoushommaa.”

Taulukko 1. Suosituimmat TET-paikat mainintojen määrän mukaan kysymyksessä ”Minkälaisissa työpaikoissa koulunne oppilaat ovat suorittaneet TET-jaksoja?” (29 vastaajaa)

TET-paikka	Maininnat
Kaupat ja huoltamot	25
Päiväkodit ja koulut	20
Ravintolat ja kahvilat	8
Terveydenhuollon työpaikat (esim. sairaala, terveysasemat)	8
Teollisuus	4
Maatilat ja metsäalan työpaikat	4
Urheilu- ja liikuntakeskukset	3
Korjaamot ja konepajat	2

Opettajien mukaan työnantajat odottavat oppilailta aktiivisuutta ja reippautta, mikä voi joskus olla vaikeaa erityisesti niille oppilaille, jotka tarvitsevat tukea ja apua esimerkiksi toiminnan ohjauksessa. Haastattelujen perusteella kuitenkin myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat suorittavat TET-jaksot. Harjoittelu räätälöidään heille sopivaksi yhdessä erityisopettajan kanssa ja joissakin kouluissa he voivat saada myös avustajan harjoitteluun mukaan. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ovat suorittaneet TET-harjoitteluaan esimerkiksi kaupassa, ravintolassa, seurakunnalla ja kehitysvammaisten työkeskuksessa. Haastattelujen perusteella joillakin kouluilla saattaa olla tiettyjen työpaikkojen kanssa sopimus, että erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voidaan ohjata ottamaan yhteyttä niihin. Osa oppilaista menee huoltajansa työpaikalle ja varsin usein erityistä tukea tarvitsevat oppilaat suorittavat harjoittelunsa koululla.

4.1.3 TET-jaksojen merkitys ja suorittaminen

Opettajille tehdyn tiedonkeruun perusteella TET-jakson suorittaminen on kaikissa kouluissa oppilaille pakollista. Kun kyselyssä tiedusteltiin, kuinka iso prosenttiosuus koulun oppilaista tekee TET-jakson peruskoulun päättymiseen mennessä, suurin osa vastaajista (23 vastaajaa) ilmoitti osuudeksi sata prosenttia. Neljä kertoi, että 99 prosenttia oppilaista suorittaa TET-jakson ja kaksi vastaajaa arvioi, että jakson suorittaneiden osuus on 98 prosenttia. Vastausten perusteella lähes kaikki nuoret suorittavat siis TET-jakson opintojensa aikana hyvin pientä joukkoa lukuun ottamatta.

Opettajat kertoivat oppilaiden suhtautuvan TET-jaksoihin pääosin myönteisesti ja innokkaasti. Suurin osa oppilaista lähtee työpaikoille mielellään ja osa oppilaista haluaisi olla TET-jaksolla pidempäänkin. Yksi syy oppilaiden innokkuuteen suhtautumiseen on se, että koulusta on kiva päästä pois vähäksi aikaa. TET-jakso on siis vaihtelua kouluarkeen, eikä tarvitse tehdä läksyjä. Monille oppilaille on mieluista päästä tekemään asioita käytännössä. Kyselyssä suurin osa opettajista piti tärkeänä, että oppilaat pääsevät TET-jaksoilla myös tutustumaan työelämään ja sen pelisääntöihin ja monet toivat esille jaksojen merkityksen ura- ja koulutusvalintojen apuna. Opettajat kertoivat, että TET-jaksot voivat antaa oppilaille onnistumisen kokemuksia, joilla on suuri merkitys heidän itseluottamukselleen. TET-jaksojen aikana koulussa heikomminkin menestyneet oppilaat voivat huomata omia vahvuuksiaan. Siten jaksot voivat joidenkin vastaajien mukaan antaa uutta näkökulmaa koulutyöhön ja lisätä koulumotivaatiota. Muutama opettaja oli sitä mieltä, että TET-jaksot opettavat nuorille tärkeitä, työelämässä tarvittavia taitoja. Muita TET-jaksoihin liittyviä hyviä puolia ovat vastaajien mielestä mahdollisuus saada jakson kautta kesätyöpaikka, mukavuusalueelta pois meneminen sekä perheen sisäisen yhteistyön lisääntyminen, kun nuori on päässyt huoltajien työpaikoille.

”Erittäin tärkeä, onnistumisen kokemuksia usein niille oppilaille, joille koulu ei välttämättä niitä tuota”

”Kaikkeen sellaiseen, kun saa olla koulusta pois, suhtaudutaan hyvin. On vaihtelua. Seiskat kysyy, että eikö voisi olla pidempään.”

Opettajien mukaan on myös niitä oppilaita, joille TET-jaksot eivät syystä tai toisesta ole mieluisia tai jotka eivät kykene jaksoa suorittamaan. Haastatteluissa opettajilta tiedusteltiin, keitä ovat ne oppilaat, jotka eivät TET-jaksoa suorita ja mitä he TET-jaksojen aikaan tekevät. Haastattelujen perusteella tällaisia oppilaita ovat ensinnäkin ne, joilla on mielenterveysongelmia. He eivät kykene suorittamaan TET-jaksoa ja opettajilla nämä tapaukset ovat yleensä ennakoon tiedossa. Toiseksi kyse voi olla siitä, että opettaja määrää oppilaan koulutyöhön aiempien poissaolojen vuoksi. Oppilas suorittaa siis koulussa opintoja, jotka hänellä ovat aiemmin jääneet luvattomien poissaolojen vuoksi tekemättä. Kolmantena ovat sellaiset oppilaat, joilla on ”ihan sama”-asenne. Jos oppilas on yhdeksännellä luokalla, hän osallistuu TET-viikon ajan kahdeksannen luokan opetukseen.

”Jos oppilaalla on ihan sama -asenne, hän kulkee kasiluokan mukana TET-jakson ajan. Toissavuosna oli yksi tapaus. Sitten on koulua.”

Se, että oppilaalla jää TET-jakso kokonaan suorittamatta on opettajien mukaan harvinaista. Kielteistä asennetta näkyy kuitenkin yleisemmin: osaa oppilaista ei kiinnosta tai he ovat välinpitämättömiä TET-jaksoja kohtaan. Osa opettajista kertoi näkevänsä oppilaiden asenteessa muutosta aikaisempaan nähden. Laiskasti suhtautuvia on aiempaa enemmän ja oppilailla saattaa olla käsitys, että työkokemusta ei tarvita. Joskus taustalta voi paljastua puutteellisia valmiuksia. Suurimmalla osalla oppilasta valmiudet mennä työelämään ovat hyvät, mutta osalla oppilaista voi olla ahdistusta, pelkoja ja arkuutta uusissa sosiaalisissa tilanteissa. Esimerkiksi puhelimella soittaminen voi olla vaikeaa nuorelle, joka on tottunut tekemään puhelimella kaikkea muuta kuin soittamaan. Toisaalta eräs opettaja mainitsi, että oppilaiden avoimuus ja sosiaalisuus on hänen mielestään parantunut vuosien mittaan.

”10–12 vuotta sitten porukka odotti vielä enemmän, halusivat hoitaa särmästi. Nyt on laiskasti suhtautuvia enemmän. En tiedä, mistä johtuu.”

”Puhelimella soittaminen voi olla kauhistus. Ei voi soittaa ventovieraalle ihmiselle. Muutamien kanssa on tehty niin, että kirjoitetaan vuorosanat.”

Osa opettajista korosti haastatteluissa, että ymmärrystä pitäisi löytyä myös niitä oppilaita kohtaan, joilla työelämävalmiuksia ei vielä ole. He suhtautuivat kriittisesti yritysten tapaan rekrytoida työntekijöitä TET-jaksoille ja totesivat, että lähtökohtana tulisi olla se, että oppilaat pääsevät kokeilemaan ja harjoittelemaan työelämässä toimimista. Opettajien mukaan mielessä tulisi pitää myös oppilaiden kotitaustan merkitys oppilaiden asenteeseen ja valmiuksiin. Suurimmalle osalle oppilaista työelämä näyttäytyy mahdollisuutena päästä toteuttamaan unelmia, mutta on niitäkin, joille on kotitaustan vaikutuksesta muodostunut käsitys työelämästä pakkona. TET-jaksoihin liittyvänä myönteisenä huomiona opettajat toivat esille, että kotitausta näkyy kuitenkin yleensä enemmän koulutyössä kuin TET-jaksoilla. Usein ne, jotka eivät ole motivoituneet koulunkäynnistä, innostuvat kuitenkin suorittamaan TET-jaksot hyvin.

"Arvostetaan sitä, että oppilas itse kysyy ja hoitaa. Ihan tosi hyvä juttu, mutta on myös erilaisia oppijoita. Ei kaikilla ole valmiutta. Omassa itsessään on semmoinen ominaisuus, ettei kykene."

"Mutta sitten on sitä rehveliosastoa, että ei pystytä ajoissa olemaan siellä missä pitäisi olla. Se heikko kotitausta näkyy enemmän koulussa kuin tetissä."

Selvityksessä haluttiin tarkastella myös sitä, miten koulut keräävät palautetta TET-jaksoista. Aineisto osoittaa, että lähes kaikissa kouluissa oppilailta kerätään palautetta TET-jaksoja koskien. Kaksi vastaajaa ilmoitti kyselyssä, että heidän koulussaan palautetta ei kerätä. Vastaajista useimmat kertoivat, että palaute saadaan oppilailta TET-jaksoon liittyvien tehtävien ohella. Tehtävänä voi olla esimerkiksi päiväkirjan pitäminen jakson ajan, muu raportti tai itsearviointi jakson päätteeksi. Kyselylomakkeella tai muulla tavoin kirjallisesti palautetta kerättiin lisäksi muutamassa koulussa. Vastaajista suurin osa kertoi, että palautetta kerätään myös suullisesti, esimerkiksi keskustellen oppilaiden kokemuksista yhteisesti oppilaanohjaustunneilla. Monet kertoivat, että työpaikan TET-ohjaajalta pyydetään lisäksi arvio oppilaan suoriutumisesta. Työpaikan palautelomake toimii samalla työtodistuksena oppilaille.

Oppilaiden saama palaute TET-jaksoista on kyselyn perusteella pääosin myönteistä. Oppilaat saavat joidenkin opettajien mukaan yllättävänkin hyvää palautetta ja osa on saanut TET-harjoittelun johdosta myös kesätyöpaikan. Työnantajilta huonoa palautetta tulee vain vähän. Opettajien mukaan kielteistä palautetta on tullut työnantajilta joskus

oppilaiden puhelimen liiallisesta käytöstä, oma-aloitteisuuden puutteesta tai ruokataukojen venymisestä. Oppilaiden palautteissa on kielteisenä asiana tullut toisinaan esille tekemisen puute. TET-jaksolla ei ole siis ollut riittävästi mielekästä tekemistä, jolloin viikon harjoittelu on tuntunut pitkältä ajalta. Myös opastus on silloin tällöin koettu työpaikoilla riittämättömäksi. Palautteita käydään opettajien mukaan läpi yhdessä oppilaiden kanssa.

"Kyllä arviot on hyviä. Hyvin oppilaat ne hoitaa. Joskus oma-aloitteisuuteen on vähän sanomista. On ymmärrettävää, kun tämän ikäisistä on kyse."

Koulujen ja työnantajien välinen yhteistyö sujuu opettajien mukaan hyvin. Yritykset suhtautuvat TET-harjoitteluun pääosin myönteisesti. Jotkut opettajat kertoivat olevansa erityisen kiitollisia niille yrityksille ja työnantajille, jotka ottavat harjoitteluun myös niitä oppilaita, joille TET-jakso ei ole välttämättä helppo asia, esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Yhteistyötä edistää opettajien mahdollisuus vierailla työpaikoilla. Pienten työpaikkojen osalta haasteena voi olla se, että niissä ei ehditä tai pystytään panostamaan TET-harjoitteluun riittävästi. Esimerkiksi yksinyrittäjiä otettiin mielellään kouluille kertomaan työstään, mutta se ei aina ole mahdollista.

"Koitan kiittää pieniä yrityksiä, jotka ottavat kaikenlaisia oppijoita. Voin turvallisesti laittaa oppilaan tettiin."

4.1.4 TET-jaksojen haasteet ja kehittämisideat

Opettajat kertoivat omia TET-jaksojen kehittämisideoitaan sekä haastatteluissa että kyselyn lopussa olleessa ”vapaa sana”-kohdassa. Yhtenä TET-jaksoihin liittyvänä haasteena pidettiin työpaikkojen rajallisuutta etenkin pienillä paikkakunnilla. Kyselyssä tämän toi esille kymmenen vastaajaa. Mahdollisuudet lähteä pieneltä paikkakunnalta lähikaupunkiin voivat olla rajalliset esimerkiksi bussivuorojen vähäisyyden vuoksi. Tämä rajoittaa oppilaiden pääsyä tietyille työpaikoille ja aloille ja selittää osaltaan sitä, miksi pieniltäkin paikkakunnilta usein löytyvät kaupungit ja ravintolat ovat suosittuja TET-paikkoja oppilaiden keskuudessa. Asian ratkaisemiseksi jotkut opettajat esittivät TET-jaksojen muuttamista siten, että niiden suorittaminen olisi mahdollista erillisissä TET-keskuksissa tai ammattikorkeakouluissa. TET-keskuksissa olisi mahdollista tutustua alaan virtuaalisesti ja ammattikorkeakoulussa esimerkiksi hoitoalaan voisi tutustua vaikkapa nukkien avulla. Tämä ratkaisisi myös työsuojelua koskevan lainsäädännön rajoituksiin liittyvät haasteet.

”On tiettyjä aloja, joihin ei pääse tettiin. Esimerkiksi työsuojelulainsäädäntö on vahva. Teollisuus on sulkenut paljon oviaan, samoin hoitoala. [--] Voisiko esimerkiksi ammattikorkeakoulut olla mukana niin, että oppilaita tulisi tettiin pariin päiväksi. Nukkien avustuksella kokeiltaisiin hoitoalaa. Sama koskee teollisuutta. Eli alakohdainen virtuaalinen työpaikka, jossa pääsisi oikeasti näkemään, mitä työ on.”

Kehittämis ehdotuksena tuotiin esille myös TET-jaksojen lisääminen kouluissa. Opettajat korostivat, että koulussa olisi tärkeää lisätä oppilaiden työelämä tietoutta ja oppilaatkin ovat toivoneet kouluihin lisää työelämään tutustumista. Osa opettajista oli sitä mieltä, että koulun rakenteita voitaisiin ravistella siten, että TET-jaksot olisivat osa isompaa projektia, jossa työelämän taitojen opettelu yhdistetään osaksi eri oppiaineiden opetusta. Ylipäänsä haastateltavat toivoivat, että aineenopettajatkin ehtisivät käyttää opetuksestaan vapautuvan työajan TET-paikoilla kiertämiseen.

”Siihen kannustetaan opsissa, että työelämään tutustuminen on herkkujuttu, että voisi yhdistää aineenopetusta ja tettiin. Esimerkiksi äidinkielen tunneilla, maantiedossa mietitään elinkeinoja. Matematiikassa löytyy jotain, lasketaan kannattavuutta. Kaikki yhdistettäisiin, olisi joku projekti, johon yhtenä osana sisältyisi se, että oppilas olisi työelämässä viikon ajan. Mutta, heti tulee mutta. Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla, rakenteita ravistella.”

Osa opettajista toivoi asenteiden muutosta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden TET-harjoittelua kohtaan. Haasteena on ensinnäkin se, että koulun ei aina ole mahdollista osoittaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden TET-jaksolle aikuisia, joka tukisi oppilasta harjoittelussa. Toisaalta haasteena voivat olla työntekijöiden liialliset odotukset TET-harjoittelijoita kohtaan. Oppilaat eivät tule työpaikkaan työntekijäksi, vaan

tutustumaan työelämään. Yritysten ”rekrytointiasenne” on ongelmallinen erityisesti tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla. Muutoinkin yritysten ja koulujen väliseen yhteistyöhön liittyen tuotiin esille joitakin haasteita. Tällaisia olivat yhteydenpito työpaikkojen TET-ohjaajiin, työpaikkojen vähäinen sitoutuminen TET-harjoitteluihin sekä työpaikkojen liiallinen kuormittuminen TET-jaksojen aikana. Kehittämis ehdotuksena opettajat toivat esille kummiyritystoiminnan, jota toivottiin enemmän. Tähän saakka ongelmana on ollut se, että yrittäjiä ei ole löytynyt kummitoimintaan riittävästi, sillä toiminta vaatii aikaa työpaikoilta.

”Perusopetuksessa on myös monenlaisia oppijoita, jotka tarvitsevat tukea ja apua vaikkapa toiminnan ohjauksessa tai heillä on esim. tarkkaavuuden pulmaa. Koska koulujen ei ole aina mahdollista osoittaa TET-jaksolle oppilaan tueksi koulun aikuista, voi huonoimmassa tapauksessa positiivinen ja vahvistava kokemus jäädä oppilaalta saavuttamatta.”

Oppilaiden asenteisiin ja toimintaan liittyvinä haasteina mainittiin stressi ja ahdistus TET-paikan hankkimiseen liittyen, ohjautuminen TET-paikkoihin muun kuin oman kiinnostuksen perusteella, TET-kokemusten jakamiseen liittyvät haasteet sekä tutusta irrottautuminen. Opettajat kertoivat kaipaavansa keinoja siihen, miten nuoret saataisiin pohtimaan TET-paikan valintaa syvällisemmin, jotta ei aina mentäisi siitä, mistä aita on matalin. Lisäksi haasteena mainittiin opinto-ohjaajille kertyvät vaatimukset TET-jaksoihin liittyen. Toisaalta oli myös opettajia, jotka kertoivat, että TET-jaksoihin liittyviä haasteita ei ole ollut. Jotkut opettajat pitivät TET-jaksoja hyvänä ja toimivana mallina, jota ei ole syytä muuttaa.

”Mitä pidempään tettiin pyörittää, sitä paremmalta tämä idea ja ajatusmalli tuntuu. Kun oppilaat vain osaisivat hyödyntää sen ammatinvalintaan. Nerokas keksintö.”

”Minusta se ei ole peruste muuttaa, että on pitkään tehty jollakin tavalla. Pitää olla peruste muuttaa, tettiin on tärkeitä ja niitä pitää jatkaa.”

4.2 OPPILAIEN KOKEMUKSET

Oppilaiden kokemuksia tarkastellaan seuraavaksi kolmen teeman kautta. Kyse on teemoista, jotka analyysissa luokiteltiin yläkategorioiksi: ”TET-harjoitteluun valmistautuminen ja paikan valinta”, ”TET-jakson suorittaminen ja oppilaiden kokemukset harjoittelusta” sekä ”TET-jakson merkitys ja tulevaisuuden suunnitelmat”.

4.2.1 TET-harjoitteluun valmistautuminen ja paikan valinta

Selvityksessä oppilailta tiedusteltiin ensinnäkin heidän odotuksistaan TET-jaksoa kohtaan. Vastaajista 13 ilmaisi selkeästi, että odotukset TET-jaksoa kohtaan olivat positiiviset: ”Hyvät”, ”Olisi mukava viikko”, ”Opettava”. Negatiiviset odotukset TET-jaksoa kohtaan oli kahdeksalla vastaajalla.

He vastasivat esimerkiksi ”Paskat”, ”Ankaraa kuria” ja ”Tylsyyttä”. Lisäksi viisi vastaajaa kertoi, että heidän odotuksensa olivat olleet positiivisemmat siihen nähden, miten jakso lopulta toteutui. Kuusi vastaajaa kertoi, että heillä ei ollut minkäänlaisia odotuksia TET-jaksoon liittyen. Loput 14 mainintaa olivat sisällöltään sellaisia, ettei niitä voitu tulkita selvästi positiiviseksi tai negatiiviseksi: ”tavallinen viikko” tai ”Saisin olla lasten kanssa”.

Sisällöllisessä luokittelussa osa oppilaiden odotuksista voitiin luokitella yleisiksi: ”kaikki menisi ok” ja ”työkoemusta”. Monella oppilaalla oli TET-jaksolle myös tarkempia odotuksia työntekoon ja työn sisältöihin liittyen. TET-jaksolta odotettiin esimerkiksi ”fysistä työtä” tai ”hylytystä”. Usein odotukset TET-jaksoa kohtaan liittyivät lisäksi ihmissuhteisiin, kuten ankaraan kuriin, ihaniin ihmisiin tai ilkeisiin lapsiin. Muutamissa vastauksissa esille tulivat oppilaiden odotukset työsuhde-etuja, kuten kahvitaukoja, ilmaista ruokaa tai ilmaisia vaatteita kohtaan. Paikkaan liittyviä odotuksia mainittiin joissakin vastauksissa, ja tällöin TET-jaksolta odotettiin erityisesti rauhallista paikkaa, paikkaan liittyvää ominaisuutuuksia tai sitä, että TET-paikka on ”täynnä eläimiä”.

Jos odotukset TET-jaksoa kohtaan olivat monella oppilaalla yleisiä tai epämääräisiä, sitä oli monen kohdalla myös valmistautuminen TET-jaksoon. Selvä enemmistö oppilaista, 32 vastaajaa 47:stä, kertoi, ettei ollut valmistautunut TET-jaksoon mitenkään. Jonkinlaista valmistautumista kuvasi 15 oppilasta. Heillä valmistautuminen liittyi usein riittävään lepoon ja unensaantiin sekä rentoutumiseen: TET-jaksoon valmistauduttiin esimerkiksi menemällä ajoissa nukkumaan. Kaksi vastaajaa kertoi myös valmistautuneensa TET-jaksoon työtarvikkeita etsimällä tai hankkimalla, ja kaksi vastaajaa kertoi soittaneensa pomolleen. Selvityksen perusteella näyttääkin siltä, että yleisesti oppilaiden on vaikea hahmottaa, kuinka TET-jaksoon voisi etukäteen valmistautua. Tulos on yllättävä siihen nähden, että opettajat korostivat haastatteluissa nimenomaan valmistautumisen merkitystä ja sitä, että koulussa esimerkiksi työelämän pelisääntöjä

käydään ennen TET-jaksoja läpi. Syystä tai toisesta oppilaat eivät ainakaan tässä tiedonkeruutilanteessa hahmottaneet koulussa opetettua osaksi TET-jaksoihin valmistautumista.

”Menin 9 nukkumaan”

”En oikeastaan mitenkään”

Selvityksessä oppilailta tiedusteltiin, miten he löysivät TET-paikan. Vastausten perusteella TET-paikka löydetään useimmiten itse kysymällä. Lähes puolet oppilaista kertoi löytäneensä paikan itse hakemalla, joko käymällä paikan päällä, soittamalla tai sähköpostilla. Useimmiten paikkaa oli menty kysymään yksin, mutta muutama kertoi, että mukana oli myös kaveri. Noin neljäsosa vastanneista kertoi löytäneensä TET-paikan tuttavien kautta. Tuttava oli yleensä perheenjäsen tai sukulainen, mutta myös muut tuttavat ja kaverit tulivat vastauksissa esille. Opettajia ei vastauksissa mainittu lainkaan. Tämä on yllättävää siihen nähden, kuinka paljon opettajat korostivat haastatteluissa omaa rooliaan oppilaiden tukena. Toisaalta tuttavien rooli TET-paikkojen saamisessa, mitä myös opettajat korostivat, tuli oppilaiden vastauksissa vahvasti esille.

”En jaksanut hakea joten menin vaan äidille.”

Oppilaita pyydettiin myös kertomaan, millä perusteella he valitsivat TET-paikkansa. Kaikkiaan 42 vastaajasta 14 kertoi, että TET-paikan valintaan oli vaikuttanut erityisesti oma kiinnostus. Tällöin TET-paikka valittiin esimerkiksi oman alavalinnan perusteella tai siksi, että työpaikka ”vaikutti mukavalta”. Lähes yhtä moni oppilas (13) mainitsi TET-paikan valintaperusteeksi sen, että kyseisen paikan sai helposti tai vaihtoehtoja ei ollut: ”se tuli ekana vastaan”, ”ne varmasti ottaa”. Jotkut oppilaat kertoivat menneensä ensimmäisenä vastaan tulleeeseen paikkaan. Muutama oppilas kertoi valinneensa TET-paikan siksi, että kyseinen paikka oli ennestään

Taulukko 2.
Oppilaiden suosituimmat TET-paikat mainintojen määrän mukaan (n=58).

Työpaikka	Maininnat
Kaupat	25
Päiväkodit ja koulut	10
Ravintolat ja kahvilat	5
Korjaamot ja konepajat	3
Terveyskeskukset	2
Maatilat ja metsäalan työpaikat	2
Urheilukeskukset	2
Koti	2
Muut	7

tuttu: tällaisia olivat paikat, jotka olivat tuttuja harrastusten tai asiakaskokemuksen kautta. Viisi vastaajaa ei osannut perustella valintaansa. Oppilaista selvästi suurin osa, noin kaksi kolmasosaa, kertoi, että heillä ei ollut TET-paikan suhteen vaihtoehtoja lainkaan tai niitä oli vain vähän. Vain muutamalla vastaajalla muitakin vaihtoehtoja olisi ollut tarjolla.

”Kaveri oli siellä keväällä.”

”Ei ollut mitään syytä.”

”Monelle TET tulee yllätyksenä nii sit hakee vaan johonki, vaikkei niin kiinnostaiskaan.”

Selvästi suosituin TET-paikka oppilaiden keskuudessa oli kauppa (Taulukko 2). Reilut puolet oppilaista oli suorittanut harjoittelun esimerkiksi ruoka-, kirja- tai vaatekaupassa. Toiseksi yleisin TET-paikka oppilaiden keskuudessa oli tässä tiedonkeruussa päiväkotit tai koulu. Muutamat oppilaat kertoivat olleensa ravintolassa tai kahvilassa harjoittelussa. Muita harvinaisempia TET-paikkoja olivat korjaamot tai konepajat, terveyskeskukset, metsä- ja maatalouden työpaikat tai urheilukeskukset. Luokkaan ”muut” luokiteltiin yksittäiset vastaukset, kuten hotelli, YLE ja rakennustyömaa. Lisäksi luokkaan sijoitettiin ne vastaukset, joissa oli mainittu vain ”töissä”. Kaksi vastaajaa kertoi olleensa TET-jakson aikana kotona. Se, suorittivatko he TET-jakson kotonaan, jäi vastausten perusteella epäselväksi.

Kun oppilaiden TET-paikkoja vertaillaan aloittain, huomataan, että suosituimpia ovat palvelualan ja erityisesti kaupanalan työpaikat. Syynä on todennäköisesti se, että kaupanalan työpaikkoja on pienilläkin paikkakunnilla saatavilla. Myös se, että työpaikka sijaitsee lähellä koulua ja kotia, on oppilaille yksi valintakriteeri. Oppitunneilla keskustellessa oppilaiden ja opinto-ohjaajien kanssa kävi ilmi, että juuri koulun ja kodin lähellä olevat lähikaupat ovat suosittuja

TET-paikkoja. Oppilaiden vastaukset kysymykseen TET-paikoista ovat hyvin samansuuntaisia opettajien kertomusten kanssa. Myös opettajat kertoivat erityisesti kauppojen ja ravintoloiden olevan oppilaiden suosiossa.

Samat työpaikat mainittiin, kun oppilailta tiedusteltiin, mihin he olisivat menneet, elleivät valitsemaansa TET-paikkaan. Kaupat, päiväkodit ja koulut olivat suosituimpia vastauksia, samoin ravintolat ja kahvilat (Taulukko 3). Kotiin tai vanhemman työpaikkaan olisi mennyt muutama oppilas. Muita harvemmin mainittuja työpaikkoja olivat kirjasto, sosiaali- ja terveysalan työpaikat, autoalan työpaikat ja luonnonsuojelujärjestöt. Luokkaan ”muut” luokiteltiin yksittäiset maininnat, kuten eläinlääkäri, talli tai poliisilaitos. Moni oppilas ei osannut vastata kysymykseen. Oppilaiden vastaukset kertovat siitä, että TET-paikoille ei nähdä kovin monia vaihtoehtoja. Oppilaiden näkemys siitä, missä TET-jakson voi suorittaa, on siis melko kapea-alainen. Erityisesti koti ja koulu näyttäytyivät oppilaiden vastauksissa viimesijaisina vaihtoehtoina: niihin jäädään, mikäli TET-paikkaa ei saada mistään muualta.

”en tiedä, kai kuitenkin jonnekin tänne kouluun”

”johonki mistä saa töitä”

”Kottii tai en mihinkään”

Oppilaille epämieluisia työpaikkoja kartoitettiin tiedustelemalla heiltä, mihin he eivät olisi missään nimessä halunneet mennä harjoitteluun. Jälleen toistuivat samat työpaikat: kaupat, päiväkodit ja koulut sekä sosiaali- ja terveysalan työpaikat (Taulukko 4). Myös siivousala näyttäytyi muutamille oppilaille epämieluisana harjoittelupaikkana, mikä vahvisti opettajienkin havaintoa. Ravintolat ja teknisen alan työpaikat, esimerkiksi korjaamo ja vesilaitos, saivat oppilailta muutamia mainintoja. Luokkaan ”muut” sijoitettiin oppilaiden vas-

Taulukko 3. Oppilaiden mainintojen määrä työpaikoittain kysymykseen ”Mihin olisit mennyt, jos et kyseiseen TET-paikkaan?” (n=59).

Työpaikka	Maininnat
Kaupat	11
Päiväkodit ja koulut	11
Ravintolat ja kahvilat	10
Kotiin tai vanhemman työpaikkaan	4
Kirjasto	3
Sosiaali- ja terveysalan työpaikat	3
Autoalan työpaikat	2
Luonnonsuojelujärjestöt	2
Muut	5
Ei osaa sanoa	8

taukset, kuten ”kotii”, ”TET” ja ”EMT”. Vaikka osa opettajista arveli, että oppilailla ei ole epämieluisia työpaikkoja, osoittivat oppilaiden vastaukset päinvastaista: ”inhokkeja” on. Oppitunnilla eräs oppilas kertoi, miksi hän ei halua TET-jaksolle ainakaan kouluun:

”Kuka täällä haluaa olla kun me ollaan 200 päivää vuodessa täällä”

Oppilailta tiedusteltiin myös, millainen on heidän mielestään hyvä tai huono TET-paikka. Oppilaiden mielestä hyvä TET-paikka on sellainen, missä pääsee tekemään riittävästi itselle sopivia ja monipuolisia töitä. Muutamat oppilaat mainitsivat mahdollisuuden oppia uutta hyvän TET-paikan ominaisuutena ja moni oli sitä mieltä, että hyvässä TET-paikassa on hyvä ja lämmin ilmapiiri. Myös se, että paikka on itseä kiinnostava, mainittiin hyvän TET-paikan piirteinä. Muutamissa vastauksissa listattiin yksittäisiä työpaikkoja ja luokkaan ”muut” sijoitettiin vastaukset, kuten ”jossa saa rahaa” ja ”helppo”.

”Hyväksyvä ympäristö on hyvä, että halutaan opettaa nuorelle asioita”

”sellainen joka kiinnostaa”

Huonoa TET-paikkaa oppilaat kuvasivat sellaiseksi työpaikaksi, jossa on huono ilmapiiri ja jossa on yksipuolisia tai liian rankkoja töitä. Sellainen paikka, josta ei ole kiinnostunut, on oppilaiden mielestä huono TET-paikka. Muutamia mainintoja saivat myös yksittäiset työpaikat. Luokkaan ”muut” luokiteltiin esimerkiksi vastaus ”Ei töitä”, mikä viittanee siihen, että huonossa TET-paikassa töitä on liian vähän.

”Missä sut unohdetaan ilkeesti”

”hyvin rankat työt tai koko ajan samaa työtä”

4.2.2 TET-jakson suorittaminen ja oppilaiden kokemukset harjoittelusta

Oppitunneilla oppilaita pyydettiin kertomaan TET-jaksojen työtehtävistään. Tehtävät määräytyivät sen mukaan, missä oppilaat TET-jaksonsa suorittivat. Niinpä tyypillisin tehtävä TET-jaksoilla oli kaupassa tehtävä työ, kuten tavaroiden järjestely ja hyllyttäminen (Kuvio 2). Tämän tyyppiset tehtävät mainittiin 28 kertaa. Muita tähän kategoriaan luokiteltuja tehtäviä olivat esimerkiksi tavaroiden lajittelu, kuorman purkaminen, pakkaaminen ja inventaarion tekeminen. Toinen usein mainittu työtehtävä oppilaiden TET-jaksoilla oli siivoaminen, joka mainittiin 15 kertaa. Siivoamisella viitattiin esimerkiksi pölyjen pyyhkimiseen, auton tai mattojen pesuun ja tiskaamiseen. Kolmanneksi yleisin työtehtävä oppilaiden TET-jaksolla oli kasvatusta- ja opetustyöhön liittyvä avustustyö. Tällaista työtä oli esimerkiksi lasten kanssa leikkiminen, ulkoilu ja auttaminen. Osa oppilaista oli tarkistanut kokeita ja tehnyt tulkkauksia. Tulkkauksia tuli esille myös yhdellä oppitunnilla käydyssä keskustelussa, kun eräs kaksikielinen oppilas kertoi joutuneensa TET-jaksolla tulkkamaan pienempää lasta opetuksessa. Tämän työtehtävän hän koki TET-jakson tarkoitukseen nähden liian haastavaksi ja vastuulliseksi.

”tulkkasin oppilaalle ja opettajalle vaikka mun työ oli avustaa -.-”

Näiden yleisimpien työtehtävien lisäksi osa oppilaista kertoi tehneensä erilaisia piha- ja kotitaloustöitä, kuten haravointia ja polttopuiden tekoa sekä asiakaspalvelutyötä, kuten tarjoilua ja kassatyötä. Kahden oppilaan tehtävänä TET-jaksolla oli hoitaa eläimiä ja kaksi oppilasta oli tehnyt ruokaa. Loput vastaukset sijoitettiin luokkaan ”muut”. Tällaisia vastauksia olivat esimerkiksi ”toimin kuvaajana”, ”roudasin kamoja ympäri Helsinkiä” ja ”vaikka mitä”. Kaikkiaan oppilaiden TET-jakson työtehtävissä painottuivat mekaaniset käytännön tehtävät. Tehtävät pitivät sisällään jonkin verran myös toiminnan seuraamista ja valvomista. Esimerkiksi Ylellä seurattiin tuottajan työtä ja lähetyksiä ja hevostallilla oltiin mukana valmennuksissa.

Taulukko 4. Oppilaiden mainintojen määrä työpaikoittain kysymyksessä ”Mihin et olisi missään nimessä halunnut mennä?” (n=62).

Työpaikka	Maininnat
Kaupat	17
Päiväkodit ja koulut	14
Siivousalan työpaikat	6
Sosiaali- ja terveysalan työpaikat	6
Ravintolat	5
Teknisen alan työpaikat	5
Muut	9

TET-jakson työtehtävien lisäksi oppilailta kysyttiin jakson jälkeisistä tunnelmista. Kaksi kolmesta oppilaasta kuvasi tunnelmaansa TET-jakson jälkeen positiiviseksi. Näissä vastauksissa tunnelmat vaihtelivat todella positiivisista ("Mahtava!", "Voisin mennä uudestaan") suhteellisen neutraaleihin ilmaisuihin ("Iha jees", "Oli ihan kivaa"). Lähes kolmannes oppilaista kuvasi fiilistään negatiivisesti. Nämä oppilaat kertoivat, että TET-jaksolla oli tylsää ja että he eivät haluaisi olla jaksolla viikkoa pidempään: "hyvä kun pääsi pois". Oppilaiden vastaukset ovat samansuuntaisia opettajien näkemysten kanssa: suurin osa oppilaista kokee TET-jaksot positiivisesti, mutta on joukko nuoria, joille TET on epämiellyttävä kokemus. Kun oppilailta tiedusteltiin tunnelmien lisäksi, miten TET-jakso meni, vastaukset olivat samansuuntaisia. Pääosin jakson kerrottiin menneen hyvin (42 oppilasta), mutta oli myös oppilaita, joiden kokemukset TET-jaksosta olivat negatiivisia (9 oppilasta).

"Tosi hyvin", "Ihan jees"

"raskaalta ja tylsältä", "epämukavalta ois voinu olla parempi"

TET-jakson parhaana asiana monet oppilaat (24) mainitsivat työsuhte-edut. Tällaisia olivat esimerkiksi ilmainen ruoka, tauot ja palkka. Monet oppilaat arvostivat TET-jaksoilla sosiaalisia suhteita, erityisesti mukavia työntekijöitä (10 mainintaa). Sosiaalisia suhteita korostettiin myös oppitunneilla käydyissä keskusteluissa. Esimerkiksi yksi oppilas kertoi viihtyneensä läheisessä ruokakaupassa todella hyvin, sillä hänet oli otettu työpaikalla hyvin vastaan, perehdytetty tehtäviin ja otettu osaksi työyhteisöä.

Työn sisältöön liittyvät asiat toi TET-jakson parhaana asiana esille kahdeksan oppilasta. He pitivät siitä, että pääsivät

itse tekemään asioita ja että tekemistä oli riittävästi. Kuu-
dessa vastauksessa TET-jakson parhaana asiana mainittiin
jakson loppuminen ja pari oppilasta mainitsi parhaana asia-
na uuden oppimisen: he olivat päässeet haastamaan itseään
tai saivat uusia näkökulmia. Luokkaan "muut" sijoitettiin
kaksi yksittäistä mainintaa, kuten "kaikki oli normaalia" ja
"kaikki".

"ilmanen pizza"

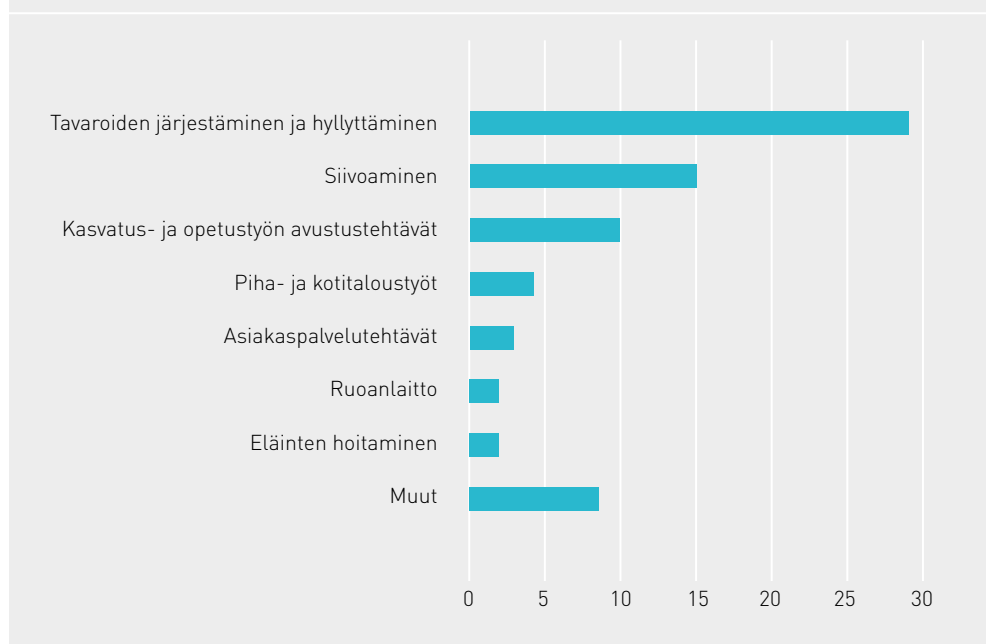
"Erilaiset jutut kun sai tehdä itse kukkatöitä"

"Kun pääsi kotiin"

TET-jakson tylsimmät puolet liittyivät useimmiten vaihtelun
puutteeseen ja toistuviin, yksipuolisiin työtehtäviin. Vasta-
uksista 18 kuvasi tiettyjä työn sisältöjä tai työtehtäviä, joille
ominaista on asioiden toistuva tekeminen. Tällaisia työtehtä-
viä olivat esimerkiksi haravointi, tiskaus, vaatteiden järjestely
sekä "tuhannen kirjekuoren lajittelu monta kertaa". Kuu-
dessa vastauksessa työn vähyys ja vaihtelun puute tuotiin
suorasanaisesti esille: "kun ei ollu mitää tekemistä/työtä",
"teimme samoja töitä koko viikon, ei vaihtelua". Muutamille
oppilaille työolosuhteisiin tai työn ominaispiirteisiin liittyvät
asiat näyttäytyivät tylsinä. Oppilaat mainitsivat esimerkiksi
päiväuniajan, mummot ja pakkashuoneen. Vastaajista yksi
oli sitä mieltä, että mikään ei ollut TET-jakson aikana tylsää
ja kolme oli puolestaan sitä mieltä, että kaikki oli TET-jak-
solla tylsää.

Osittain samat asiat toistuivat, kun oppilailta kysyttiin
TET-jaksoon liittyvistä haasteista. Kymmenen oppilasta toi
esille ensinnäkin työn sisältöön liittyvät haasteet (Kuvio 3).
Näille vastauksille ominaista oli se, että työtehtävät koettiin
joko liian vaativiksi tai vastuullisiksi. Tällaisia olivat esimer-

Kuvio 2. Oppilaiden mainintojen määrä tehtävittäin kysymyksessä "Mitä työtehtäviä?" (n=72).

kiksi ”monessa paikassa yhtä aikaa olo” sekä ”painavien kottikärryjen työntäminen”. Muutamat oppilaat kertoivat haasteista sosiaalisissa suhteissa. Haastavaa oli esimerkiksi se, että työpaikalla oli liikaa työntekijöitä ja se, että esimies antoi epäselviä ohjeita. Liiallisella työntekijöiden määrällä viitattiin siihen, että pienessä kaupassa oli ollut kerralla useampi TET-jaksoa suorittava oppilas. Ajankulumiseen ja tylsyyteen liittyvät haasteet mainittiin muutamissa vastauksissa. Oppilaat kokivat, että aika oli kulunut hitaasti ja yksi ehdotti, että kuuden tunnin sijaan neljätuntinen päivä olisi TET-jaksolla parempi.

”6h liikaa → 4h parempi”

Muutamat oppilaat kertoivat heräämiseen liittyvistä ongelmista: aikaiset aamut ja hereillä pysyminen oli ollut heille hankalaa. Jaksaminen ja erityisesti aikaiset aamut tulivat esille myös oppitunneilla käydyissä keskusteluissa. Eräs oppilas esimerkiksi kertoi, kuinka ”ekana päivänä olikin aamuvuoro, vaikka piti olla iltavuoro”. Tämän seurauksena oppilaan pitikin herätä TET-jaksolle kello neljä, ja töihin hän saapui puoli tuntia myöhässä. Oppilaista neljä kertoi, että he eivät olleet kokeneet TET-jaksolla mitään haasteita. Luokkaan ”muut” sijoitettiin yksittäiset vastaukset, kuten ”olla kiroilematta ja olla ilman kavereita” ja ”vapaa-ajan käyttö”.

Oppilailta tiedusteltiin myös TET-jakson aikaisista satumuksista. Vastauksissa oppilaat kuvasivat usein jotain työssä sattunutta epäonnistumista, kuten ”ymmärsin asioita väärin”, ”jätin esimiehen avaimet pyykkihuoneeseen ja ovi meni lukkoon” tai ”1000€ vanteet tippu maahan”. Eräs oppilas kertoi saaneensa käsiin haavoja TET-jakson aikana. Tarkemmin asiasta keskusteltaessa ilmeni, että hän oli kaupassa hyllyttänyt tuotteita eikä ollut saanut käsineitä työnantajalta tätä varten. Onnistumisia kuvattiin huomattavasti vähemmän. Oppilaat kertoivat esimerkiksi, että ”sain tehdä kukkakimpun myyntiin” ja ”kannoin lapsen päiväkodille”.

Selvityksessä oppilailta kysyttiin, millaista apua ja tukea heille oli TET-jakson aikana tarjolla. Suurin osa oppilaista, 23 oppilasta 37:stä, koki saaneensa TET-jakson aikana apua. Apua oli saatu TET-paikan etsimisessä sekä työtehtäviin liit-

tyvissä haasteissa. Oppilaista seitsemän sen sijaan koki, etteivät he olleet saaneet riittävästi apua ja tukea TET-jakson aikana ja kolme vastasi kysymykseen epävarmasti: ”Ehkä”. Neljä vastausta sijoitettiin ”muut”-luokkaan. Tällaisia vastauksia olivat esimerkiksi ”esimies sai apua minulta” ja ”en tarvinnut apua”.

”Kysyin, kun tarvitsin apua ja myös sain sitä”

”Joo tavallaan”

”en minkäänlaista; tosi huonoa! kauhean masentavaa”

4.2.3 TET-jakson merkitys ja tulevaisuuden suunnitelmat

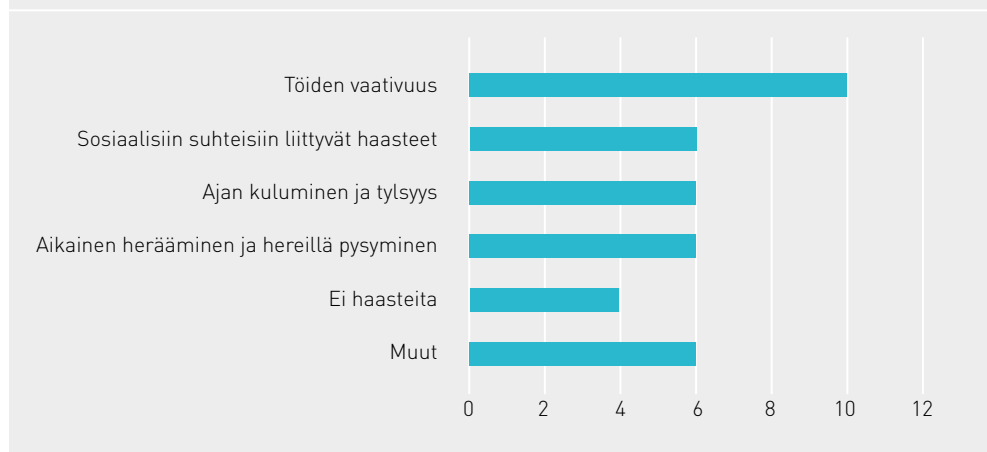
TET-jakson merkitystä oppilaille pyrittiin selvittämään tiedustelemalla oppilailta, mitä he kokevat oppineensa harjoittelun aikana. Työelämään liittyvistä yleisistä asioista tai taidoista kertoi 28 oppilasta. Näissä vastauksissa kuvattiin esimerkiksi sitä, että työelämässä pitää olla tarkka ja että jokaisella työpaikalla on käytännöt, joiden oppimiseen menee aikaa. Huomattavan monet oppilaat (13) kertoivat oppineensa, että työelämässä on raskasta tai vaikeaa. Työn sisältöön liittyviä asioita tai taitoja kuvasi 20 oppilasta. Tällaisia taitoja olivat esimerkiksi lasten kanssa toimiminen, kassan käyttö, talon rakentaminen, auton peseminen ja hyllyttäminen. Oppilaista 13 ei osannut vastata kysymykseen tai he vastasivat, etteivät oppineet mitään. Kaksi oppilasta kertoi oppineensa TET-jaksolla paljon, mutta he eivät eritelleet, mitä he olivat oppineet. Luokkaan ”muut” sijoitettiin seitsemän vastausta, jotka eivät liittyneet aiheeseen tai joita ei voitu luokitella edellä mainittuihin kategorioihin (”Opin kinuamaan että pääsee varttia vaille pois”).

”On se melkoinen oravanpyörä ← kyllä”

”Onhan se rankkaa”

”En oppinut mitään uutta”

Kuvio 3. Oppilaiden mainintojen määrä teemoittain kysymyksessä ”Haasteet?” (n=38).

Oppilailta tiedusteltiin myös, kokivatko he harjoittelun hyödylliseksi. Vastaukset jakautuivat siten, että 38 oppilasta 59:stä koki jakson olleen hyödyllinen. Nämä oppilaat perustelivat vastauksiaan esimerkiksi sillä, että he olivat oppineet ymmärtämään työelämää, päässeet kokeilemaan eri aloja ja saaneet tietoa siitä, mihin voisivat jatkossa mennä töihin. Kielteisesti kysymykseen vastasi 18 oppilasta. Heistä suurin osa ei perustellut vastauksiaan, mutta muutamat kertoivat, että harjoittelu ei auttanut tulevaisuuden työn valintaa. Yksi oli saanut tehdä vain "paskoja hommia, mitä muut ei halunnut tehdä". Neutraali tai epävarma tunnelma harjoittelun hyödyllisyyden suhteen oli kolmella oppilaalla: "ehkä", "jaa a".

Kun oppilailta kysyttiin, vaikuttiko TET-jakso tulevaisuuden suunnitelmiisi, vastaukset jakautuivat vielä selvemmin. Oppilaista 23 kertoi, että harjoittelu vaikutti heidän suunnitelmiinsä. Joillakin TET-jakso varmisti sitä, mitä he haluavat, kun taas toiset saivat varmistusta siitä, mitä he eivät ainakaan halua. Oppilaista 22 vastasi, että harjoittelu ei vaikuttanut heidän suunnitelmiinsä. Osa näistä oppilaista kertoi, että suunnitelmat eivät muuttuneet, koska he tiesivät jo ennakoon, etteivät halua kyseiselle alalle. Luokkaan "muut" luokiteltiin viisi vastausta, jotka olivat epävarmoja ("ehkä", "Se sai minut enemmän hämilleni") tai jotka eivät liittyneet aiheeseen.

"Joo, aloin miettimään, olisiko kiva opiskella tet-paikan ammattiin"

"Ei, koska tiesin jo että ravintola-ala on huono valinta"

Osalla tiedonkeruuseen osallistuneista oppilaista on edessä toinen TET-jakso keväällä. Heiltä tiedusteltiin, mihin he aikovat silloin hakea harjoitteluun. Tarkoituksena oli näin kartoittaa sitä, ohjaavatko syksyn TET-jaksolta saadut kokemukset oppilaiden TET-paikkavalintoja jatkossa. Vaikka osa oppilaista oli juuri kertonut oppineensa, ettei heidän oma tulevaisuutensa ole ainakaan kaupan alalla, eniten mainintoja saivat jälleen kaupat. Lisäksi kaksi mainitsi, etteivät he halua ainakaan kauppaan ja yksi kertoi hakeutuvansa päiväkotiin. Osa oppilaista hämmencyi kysymyksestä: "Herranjumala EL LISÄÄ", "pois".

Tulevaisuuteen liittyen oppilailta tiedusteltiin heidän suunnitelmiaan kesätöihin, jatko-opintoihin ja unelma-ammattiin liittyen. Odotukset ja suunnitelmat tulevaisuuden suhteen ovat oppilailla erilaisia, mikä näkyi myös oppitunneilla käydyissä keskusteluissa. Kun osa oppilaista kuvasi tarkkaan tulevaisuuden suunnitelmiaan esimerkiksi vaihto-opiskelun ja työnteon merkeissä, osalle oppilaista suunnitelmat olivat epäselvemmät. Useimmilla oppilailla oli kuitenkin jonkinlaista ajatusta siitä, mihin he tahtovat tulevaisuudessa suunnata.

Selvä enemmistö vastaajista, 38 oppilasta 54:stä, kertoi menevänsä tai ainakin pyrkivänsä kesätöihin. Kesätöihin menijöistä lähes puolet nimesi tietyn työpaikan, johon aikoo mennä. Mainituksi tulivat ravintolat ja kaupat (7 mainintaa), päiväkodit (3 mainintaa) ja autoala (3 mainintaa). Lisäksi kaksi oppilasta ilmoitti menevänsä samaan paikkaan, jossa oli ollut TET-jaksolla. Kesätöiden suhteen epävarmoja oli 11 oppilasta ja kolme ilmoitti, etteivät he mene kesätöihin.

Oppilaiden jatko-opinto- ja tulevaisuudensuunnitelmia

kartoitettiin tiedustelemalla, minne he aikovat yhdeksännen luokan jälkeen. Selvä enemmistö oppilaista, 46 vastaajaa 60:stä, ilmoitti hakeutuvansa lukioon tai ammattikouluun. Näistä 29 ilmoitti menevänsä lukioon ja 14 ammattikouluun. Molemmat vaihtoehdot mainitsi tai kaksoistutkintoa harkitsi kolme vastaajaa. Epävarmoja tulevaisuuden suhteen oli kuusi vastaajaa: "Jonnekin", "Kotiin", "Katotaa mitä tulevaisuus tuo". Luokkaan "muut" sijoitettiin kahdeksan vastausta, joista viisi liittyi työelämän ulkopuolelle jäämiseen.

"Sossuun", "Pahvilaatikkoon sillan alle"

Oppilaiden ajatuksia tulevaisuudesta selvitettiin myös kysymällä heidän unelma-ammattiaan. Melko yleistä vastaajien keskuudessa oli se, ettei unelma-ammattia haluttu tai osattu nimetä (Taulukko 5). Seitsemän oppilasta kertoi, ettei tiedä omaa unelmiensa ammattia. Vastauksista 12 ei liittynyt suoraan mihinkään ammattiin, vaan niissä korostettiin usein rahan merkitystä tulevaisuuden kannalta: "Sellaisen josta saa hyvää palkkaa", "Ei töitä paljon rahaa". Ammattialoista eniten mainintoja saivat terveysala, palveluala sekä taide- ja kulttuuriala. Myös yksittäisiä mainintoja saaneiden ammattien kirjo oli laaja. Mainituksi tulivat esimerkiksi graafinen suunnittelija, eläintenhoitaja, metsuri, poliisi, sähköinsinööri, merkonomi, tuomari ja yrittäjä.

Huomioitavaa on, että unelma-ammattien kirjo on huomattavasti laajempi kuin niiden työpaikkojen kirjo, joissa oppilaat suorittavat TET-jaksonsa. Esimerkiksi kaupat ja ravintolat, joissa oppilaat usein suorittavat TET-jakson, ovat vain muutamien nuorten unelmatyöpaikkoja. Oppilaiden vastaukset antavat vahvistusta opettajien esittämälle huolelle siitä, että oppilaiden oma ajatus tulevaisuuden unelma-ammattista tai opiskelupaikasta ei usein ohjaa TET-paikan valintaa, vaikka opettajat siihen ohjauksessaan pyrkivät.

4.3 TULOSTEN YHTENVETO

Tässä selvityksessä tehty tiedonkeruu opettajien näkemysistä ja oppilaiden kokemuksista luo kuvan TET-jaksoista suurimmalle osalle mieluuisina, koulutyöhön vaihtelua tuovina jaksoina. Opettajat painottivat kertomuksissaan erityisesti jaksojen perinteikkyyttä: samaan tapaan on toimittu jo vuosikausien ajan ja hyväksi havaittua systeemiä ei ole syytä muuttaa. TET-jaksojen toteutuksessa on paikallisia eroja esimerkiksi jaksojen pituudessa ja siinä, suoritetaanko jaksot lähtökohtaisesti koulussa vai muualla. Jaksojen toteutuksesta vastaavat kouluissa opinto-ohjaajat. Heidän yrityksistään huolimatta yhteistyö aineenopettajien kanssa ei toimi täydellisesti, mikä tuotiin esille yhtenä TET-jaksoihin liittyvänä haasteena.

TET-jaksoihin valmistaudutaan kouluissa opettajien mukaan monin tavoin. Oppilaiden kuvaukset valmistautumisestaan TET-jaksoon olivat kuitenkin epämääräisempiä. Selvästi suurin osa oppilaista kertoi, etteivät he valmistaudu jaksoon mitenkään. Odotukset harjoittelua kohtaan vaihtelevat: osalla oppilaista ne ovat myönteiset, osalla kielteiset. Kaiken kaikkiaan oppilaiden odotuksia kuvaa epävarmuus: he eivät oikein tiedä, mitä odottaa. Lähtökohtana kaikissa selvityksessä osallistuneissa kouluissa on, että oppilaat hankkivat TET-paikan oma-aloitteisesti. Opettajien mukaan osa oppilaista onnistuu tässä tehtävässä hyvin, mutta osa

tarvitsee enemmän tukea. Harjoittelupaikkojen valinnassa opettajat ohjaavat oppilaita pohtimaan omia tulevaisuuden-suunnitelmiaan.

Hyvin usein TET-paikat valitaan kuitenkin muun kuin oman kiinnostuksen perusteella. Kaupat, päiväkodit ja koulut ovat suosituimpia TET-paikkoja, koska niihin on helppo päästä ja ne ovat usein tuttuja ja kodin lähellä. Moni oppilas ei osannut sanoa lainkaan syytä valinnalleen. Oppilaiden vastauksista käy ilmi se, että vaihtoehtoisia työpaikkoja ei juuri nähdä: samat työpaikat mainittiin, kun oppilailta kysyttiin, missä he harjoittelunsa suorittivat tai mihin he eivät ainakaan menisi. Opettajat näkivät myös kodin ja huoltajien roolin merkittävänä oppilaiden TET-paikkojen valinnassa ja ylipäättään työelämää koskevien asenteiden välittämisessä nuorille. Joissakin kouluissa seitsemäsluokkalaiset suorittavat harjoittelun lähtökohtaisesti huoltajansa työpaikalla.

Oppilaat pitävät hyvänä TET-paikkana sellaista työpaikkaa, jossa on monipuolisia ja itselle sopivia töitä ja jossa on hyvä ilmapiiri. Vastaavasti huonossa työpaikassa työtehtävät ovat liian yksipuolisia tai rankkoja ja ilmapiiri on huono. Tyypillisesti TET-jaksojen työtehtävät ovat mekaanisia, esimerkiksi tavaroiden järjestelyä ja siivoamista, minkä osa oppilaista koki kielteisesti. Noin kolmasosa oppilaista kuvasi TET-jakson tunnelmiaan negatiivisesti. Harjoittelun tylsimpinä asioina mainittiin esimerkiksi vaihtelun puute ja toistuvat ja yksipuoliset työtehtävät sekä tekemisen puute. Osa oppilaista koki saaneensa harjoittelussa liian vaativia tehtäviä. Suurin osa oppilaista koki TET-jakson kuitenkin myönteisesti, minkä opettajatkin toivat esille. Parhaimpana asiana lähes puolet oppilaista mainitsi työsuhte-edut, esimerkiksi ilmaisen ruoan.

Opettajien mukaan lähes kaikki oppilaat suorittavat TET-jakson, myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat, joille TET-jaksot räätälöidään heidän omien tarpeidensa mukaan.

On kuitenkin pieni joukko oppilaita, jotka eivät harjoittelua suorita. Syynä tähän on se, että oppilaat eivät kykene suorittamaan jaksoa esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi tai se, että opettaja määrää oppilaan koulutyöhön luvottomien poissaolojen tai välinpitämättömän asenteen vuoksi.

TET-jaksojen merkitystä opettajat kuvasivat oppilaille suureksi ja tärkeäksi. Harjoittelusta saatu myönteinen palaute kasvattaa itseluottamusta usein sellaisillakin nuorilla, jotka muuten eivät motivoidu koulutyöstä. Oppilaista reilu puolet koki TET-jakson olleen hyödyllinen ja noin puolella oppilaista jakso vaikutti heidän oman arvionsa mukaan tulevaisuuden suunnitelmiin. Kolmannes oppilaista ei puolestaan kokenut jaksoa hyödylliseksi ja puolet oppilaista arvioi ettei harjoittelu vaikuttanut heidän tulevaisuuden suunnitelmiansa. Nuoret kertoivat kuitenkin oppineensa TET-jaksolla monia asioita työelämästä, esimerkiksi sen, että työelämässä voi olla raskasta ja vaikeaa.

Opettajat toivat esille monia haasteita TET-jaksoihin liittyen. Erityisesti pienillä paikkakunnilla työpaikkojen riittävyys on haaste ja mieluisan harjoittelupaikan saadakseen oppilaan täytyy olla nopea. Yhteistyötä yrittäjien kanssa voisi olla enemmänkin, mutta myös ymmärrystä löytyi yrittäjiä kohtaan: TET-harjoittelujen ohjaaminen vie heiltä aikaa. Toisaalta yrittäjiltä kaivattiin enemmän ymmärrystä oppilaita kohtaan, sillä oppilaat eivät ole TET-jaksolla työntekijöitä, vaan harjoittelijoita. Lisäksi opettajat toivoivat työkaluja opinto-ohjaukseen, jotta oppilaat eivät TET-paikkojen valinnassa menisi siitä, mistä aita on matalin.

Taulukko 5.
Mainintojen määrä kysymyksessä "Unelma-ammattini on..." (n=49).

Unelma-ammatti	Maininnat
Terveysala	6
Palveluala	4
Taide ja kulttuuri	4
Urheilija	2
Kasvatusala	2
Käsityöala	2
Yksittäiset ammatit	10
En osaa sanoa	7
Muut	12

5 POHDINTA

Selvityksen tulokset antavat aiheetta monille pohdinnoille erityisesti oppilaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Suurimmalle osalle oppilaista TET-jaksot vastaavat Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainittua tarkoitustaan: työn arvostus lisääntyy ja oppilaat saavat omakohtaisia, myönteisiä kokemuksia työelämästä. Huolta aiheuttaa kuitenkin se oppilaiden joukko, jolle TET-jakso on syytä tai toisesta epämieluisa, haastava tai jopa mahdoton toteuttaa. Miten heitä voitaisiin paremmin tukea työelämään tutustumisessa?

Keskustelua tulisi käydä enemmän siitä, kuinka paljon ja millaista vastuuta oppilaille voidaan TET-paikkojen valinnan suhteen antaa. Nykyisin harjoittelupaikan hakeminen perustuu oppilaiden oma-aloitteisuuteen: heidän odotetaan itse valitsevan ja kysyvän harjoittelupaikkaa. Osa oppilaista kykenee ottamaan vastuun, mutta osalle se tuottaa hankaluuksia. On selvää, että vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen kasvattaessaan koulun tulee antaa oppilaille vastuuta. Mutta entä jos vastuun antaminen oppilaille TET-paikan valinnan suhteen johtaa siihen, että suuri osa oppilaista tekee valinnan työpaikan saamisen helppouden, sen tuttuuden tai läheisyyden vuoksi? TET-jaksoilla oppilaiden odotetaan menevän erään opettajan sanoin ”pois mukavuusalueelta”, mutta toinen keskeinen kysymys on, miten heitä valmistellaan sitä varten? Aiheelliseksi kysymyksen tekevät myös aiemmissa tutkimuksissa esille tulleet oppilaiden kokemukset siitä, että koulu antaa huonosti eväitä työelämään (Taloudellinen tiedotustoimisto 2016). Tässä selvityksessä opettajat kertoivat keskustelevänsä oppilaiden kanssa työelämästä ennen TET-jaksoja, mutta oppilaat eivät tätä tunnistanee, kun heiltä kysyttiin harjoitteluun valmistautumisesta tai harjoittelua koskevista odotuksista.

Selvityksen tulokset herättävät pohtimaan myös oppilaiden kotitaustan vaikutusta TET-paikan valintaan, jaksen suorittamiseen ja ylipäättään heidän valmiuksiinsa ja asenteeseensa työelämää kohtaan. Oppilaiden huoltajien rooli TET-jaksojen toteutuksessa on tämän selvityksen perusteella merkittävä, sillä monessa koulussa seitsemäsluokkalaiset suorittavat TET-jaksen lähtökohtaisesti heidän työpaikoillaan. Periaate ei toteudu kaikkien kohdalla, sillä on oppilaita, joiden huoltajat ovat työelämän ulkopuolella. Kaikille nuorille edes ammatti- ja opiskeluvalintoja koskevan keskustelutuen saaminen huoltajilta ei ole itsestään selvää. Taloudellisen tiedotustoimiston tutkimuksen (2018) mukaan 83 prosenttia yläkoululaisista sanoo, että vanhemmat keskustelevat heidän kanssaan jatko-opinnoista. Vastaavasti 17 prosenttia nuorista ei siis keskustele vanhempiensa kanssa jatko-opinnoista. Selvityksen mukaan opettajilla on aina ”varapaikkoja” niiden oppilaiden varalle, jotka eivät muutoin saa TET-paikkaa, eivätkä vanhemmat pysty asiassa auttamaan. Harjoittelun suorittaminen tällaisessa paikassa, usein koulussa, voi näyttäytyä oppilaalle kuitenkin ikävänä ja sosiaalisesti leimaavana tilanteena. Huomiota tuloksissa kiinnitti se, että erityistä tukea tarvitsevat oppilaat suorittavat harjoittelun usein juuri koulussa.

TET-jaksoihin liittyvänä uhkakuvana on se, että ne asettavat oppilaat eriarvoiseen asemaan taustansa mukaan ja

vain syventävät kuilua erilaisista taustoista tulevien oppilaiden välillä. Tällaisen uhkakuvan toteutuessa huoltajien koulutustason periytyminen nuorille näkyisi jo TET-paikkojen valinnassa. Nykyisin näin ei ehkä vielä ole, mutta pieniä viitteitä kotitaustan vaikutuksesta nuoren valintoihin kuitenkin nähtiin. Esimerkiksi ne oppilaat, jotka olivat suorittaneet TET-jaksen oman paikkakunnan ulkopuolella tai erityisillä, korkeakoulutusta vaativilla aloilla, olivat käyttäneet omia sukulais- tai tuttavaverkostojaan saadakseen harjoittelupaikan. Yksi opettajista korosti, että mahdolliset kustannukset TET-jaksen suorittamisesta muualla kuin omalla paikkakunnalla koituvat lisäksi oppilaan huoltajien maksettavaksi. Niinpä esimerkiksi pienellä paikkakunnalla asuvalle nuorelle voi olla mahdottomuus suorittaa TET-jakso haluamassaan työpaikassa, jos hänellä ei satu olemaan lähipiirissä alalla toimivaa henkilöä tai hänen perheellään ei ole varaa kustantaa nuoren matkaa toiselle paikkakunnalle. Tulokset vahvistavat Armilan (2016) havaintoa siitä, että syrjäseuduilla asuvat nuoret joutuvat usein suorittamaan TET-jaksen sellaisessa työpaikassa, joka ei vastaa heidän tulevaisuuden unelmiaan.

Myös nuorten asuinpaikkakuntien väliset erot TET-paikkojen saatavuudessa voivat olla haaste oppilaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Pienten paikkakuntien kouluissa työskentelevät opettajat toivatkin esille TET-paikkojen saatavuuden yhtenä haasteena. Toisaalta hieman yllättävää oli, että samat työpaikat – kaupat, päiväkodit ja koulut – olivat suosittuja TET-paikkoja niin pienillä paikkakunnilla kuin kaupungeissakin. Vaikka kaupungeissa tarjontaa olisi enemmän, oppilaat päätyvät siis samoihin työpaikkoihin kuin oppilaat pienemmillä paikkakunnilla. Kyse on ehkä siitä, että oppilaiden harjoittelupaikan valintaa ohjaavat usein muut tekijät kuin kiinnostus alaa kohtaan. Opettajat kannustavat oppilaita valitsemaan TET-paikan tulevaisuuden suunnitelmien perusteella, mutta lopulta harjoittelupaikka valitaan usein siksi, että se on helppo saada, se on lähellä kotia tai sieltä saa ilmaista ruokaa. Oppilaiden unelma-ammattit tai -ammattialat saattavat olla ihan muuta kuin missä he TET-jaksonsa suorittavat. Voitaaisiinko nuorten vääriä koulutusvalintoja ehkäistä sillä, että oppilaat suorittaisivat TET-jaksot sillä alalla, mikä heitä aidosti kiinnostaa? Vai pitäisikö TET-jaksojen ensisijaisena tavoitteena olla oppilaiden uravalintojen tukemisen sijaan yleisen työelämätietouden lisääminen, jolloin oppilaiden TET-paikkojen valitseminen muiden syiden kuin kiinnostuksen perusteella ei olisi ongelma? Onko vaatimus tunnistaa oma unelma-ammatti ja tehdä sen mukainen TET-paikkavalinta yläkoululaisille liian iso?

Selvityksessä opettajien näkemyksiä ja oppilaiden kokemuksia pystyttiin joiltakin osin vertailemaan yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Huomiota herättää se ero, mikä opettajien ja oppilaiden kertomuksissa oli. Vaikka opettajat tunnistivat haasteita joidenkin oppilaiden kohdalla, he pitivät TET-systeemiä kuitenkin pääosin hyvänä ja toimivana. Oppilaiden kertomukset antoivat huomattavasti kriittisemmän kuvan TET-systeemistä: lähes kolmannes oppilaista kuvasi TET-jaksoja koskevia tunnelmiaan negatiivisesti ja vastasi kielteisesti, kun heiltä kysyttiin TET-jaksen hyödyllisyydestä. Lähes viidennes oppilaista koki saaneensa riittämättömästi apua tai tukea harjoittelunsa aikana ja melkein viidennes oppilaista kertoi pitävänsä työelämää raskaana ja vaikeana TET-jaksen perusteella. Opettajien ja oppilaiden kertomuksia vertaillen on syytä huomioida erilaiset aineistonkeruuta-

vat. Opettajien näkemyksiä kerättiin sähköisellä kyselyllä ja haastatteluilla, kun oppilaat kertoivat kokemuksiaan ryhmätyöskentelyn avulla. Oppilailta kerättyyn aineistoon saattoi siis vaikuttaa se, että aineistonkeruutilanteessa läsnä olivat heidän luokkakaverinsa: mahdollisen vitsailun merkitystä tuloksiin ei voida sulkea pois. Lisäksi on huomioitava, että tiedonkeruuseen osallistuneet oppilaat olivat kahdesta koulusta, kun opettajat olivat seitsemästä eri koulusta. Kaikissa kouluissa kokemukset eivät välttämättä ole samanlaisia ja selvitykseen saattoi valikoitua sellaisia opettajia, joiden kouluissa asiat ovat hyvin. Joka tapauksessa erot oppilaiden ja opettajien kertomuksissa herättävät kysymyksen: miksi opettajat puolustavat nykyistä systeemiä niin voimakkaasti, kun osalle oppilaista se ei vastaa tarkoitustaan ja opettajat ovat sen itsekin havainneet?

Selvityksen mukaan TET-jaksoissa on paljon hyvääkin. TET-jaksot ovat monelle oppilaalle positiivinen kokemus: ne ovat antaneet mahdollisuuden kokeilla eri aloja ja laittaneet pohtimaan, mitä itse haluaa tehdä tulevaisuudessa. TET-jaksoissa ja ylipäättään koulujen työelämäopinnoissa on kuitenkin paljon potentiaalia, jota ei vielä riittävästi hyödynnetä. Yhtenä haasteena on opettajien mukaan ollut TET-jaksojen yhdistäminen eri aineiden opetukseen (myös Niemi 2016). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan työelämään tutustumista toteutetaan kouluissa yhdessä muiden oppiaineiden kanssa hyödyntäen niiden oppisisältöjä ja työtapoja. Selvitys osoittaa, että tämä ei kouluissa toteudu, sillä opinto-ohjaajien yrityksistä huolimatta aineenopettajilla ei ole mahdollisuutta tai kiinnostusta vierailla TET-paikoilla tai muutenkaan yhdistää työelämäopintoja osaksi aineenopetusta. Kuten yksi opettajista totesi, työelämään tutustuminen voisi kouluissa olla ”herkkujuttu”, mutta ”Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla, rakenteita ravistella”. Myös työnantajat tarvittaisiin tähän kehitystyöhön mukaan, sillä yhteistyössä heidän ja koulujen välillä on vielä parantamisen varaa (ks. myös Niemi 2016).

Se, että tietyllä tavalla on toimittu jo pitkään, ei ole peruste muuttaa toimintaa. Mutta TET-jaksojen toteuttaminen samalla kaavalla vain sen vuoksi, että niin on tehty ennenkin, voi olla este haasteiden tunnistamiselle ja toiminnan kehittämiseksi. Siksi koulujen TET-jaksot tulisi jatkossa ottaa tarkastelun kohteeksi kansallisella tasolla. Tämä selvitys osoittaa, että TET-jaksoihin liittyy monia haasteita, joita ratkaisemalla TET-jaksojen vaikuttavuutta ja oppilaiden yhdenvertaisuutta voitaisiin lisätä. Parhaimmillaan jaksot

voisivat tarjota kaikille oppilaille yhdenvertaisesti mahdollisuuksia tutustua työelämään ja saada itseluottamusta kasvattavia kokemuksia. TET-jaksot voisivat tarjota nuorille mahdollisuuden kokeilla sitä alaa, joka heitä aidosti kiinnostaa, jolloin vääriä opiskelupaikkavalintoja tulisi ehkä nykyistä vähemmän. Monelle nuorelle TET-jakso on ensikosketus työelämään, joten se ohjaa heidän ajatteluaan ja asennettaan työelämää kohtaan. Ikääntyvässä yhteiskunnassamme on elintärkeää, millaisella asenteella nuoret työelämään tulevat. Siksi TET-jaksojen toteutusta ja oppilaiden kokemuksia niistä tulee jatkossa tutkia laajemmin.

Tämän pienimuotoisen ja alueellisesti rajatun selvityksen tarkoituksena oli tarkastella TET-jaksojen toteutusta sekä niihin liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita opettajien ja oppilaiden näkökulmasta. Selvityksen tulokset antavat monia näkökulmia jatkokeskusteluun ja mahdolliseen kehittämistyöhön. Erityisen tärkeää olisi kartoittaa oppilaiden kokemuksia TET-jaksoista kansallisesti. TET-jaksojen toteutustavat päätetään paikallisesti kunnissa, joten oppilaiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi kansallinen tiedonkeruu on tarpeen. Tässä tiedonkeruussa huomiota olisi syytä kiinnittää siihen, miten oppilaiden kokemuksiin vaikuttaa heidän asuinpaikkansa ja kotitaustansa. Tarpeen mukaan tiedonkeruu voisi tuottaa johtopäätöksiä TET-jaksojen kansallisen kehittämisen perustaksi. Lisäksi jatkoselvityksissä olisi hyvä tarkastella työnantajien ja aineenopettajien näkökulmia TET-jaksoihin. Heidän näkökulmansa voisivat auttaa kehittämään työelämäopetusta kouluissa siten, että teema laajentuisi osaksi kaikkien oppiaineiden opetusta.

LÄHTEET

- Armila, P. 2016. Hylkysyrjäläisnuorten arjen rytmit ja piirit. Teoksessa P. Armila, T. Halonen & M. Käyhkö (toim.) Reunamerkintöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. 60–73. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkintoja_hylkysyrjasta.pdf. Katsottu 16.10.2018.
- Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.). 2016. Reunamerkintöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavilla osoitteessa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkintoja_hylkysyrjasta.pdf. Katsottu 16.10.2018.
- Hietanen, O. 2015. Visiointia peruskoulun tulevaisuudesta: Sivistys on tärkein asia maailmassa. Teoksessa N. Ouakrim-Soivio, A. Rinkinen & T. Karjalainen (toim.) Tulevaisuuden peruskoulu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:8. 16–21. Saatavilla osoitteessa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75121>. Katsottu 16.10.2018.
- Lappalainen, S., Mietola, R. & Lahelma, E. 2010. Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 28 (1), 39–55. Saatavilla osoitteessa <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2010/1/hakemise.pdf>. Katsottu 16.10.2018.
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2017. Tilasto-osio. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. 9–104. Saatavilla osoitteessa https://tietoaanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf. Katsottu 16.10.2018.
- Niemi, P. 2016. Ohjaus ja oppilaiden urapohdinta. Turkulaisten peruskoulun päättöluokkalaisten ohjauskokemukset urapohdinnan selittäjinä. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. Saatavilla osoitteessa <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/124526/AnnalesC423Niemi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Katsottu 17.10.2018.
- Nurminen, P. 2008. Työelämään tutustuminen ura- ja koulutusvalintojen tukena. TET-jaksojen kehittämistyön kuvailua Hämeenlinnan lyseon koulussa. Kehittämishankeraportti. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavilla osoitteessa <https://www.theseus.fi/handle/10024/20297>. Katsottu 16.10.2018.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Katsottu 16.10.2018.
- Seppä, M. 2004. Työelämään tutustumisesta elämään tutustumiseen (TET->ET). Kahdeksaluokkalaisten TET:n kritiikkiä ja kehittämis ehdotuksia nuorten sosiaalisen pääoman kartuttamiseksi. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä. Jyväskylä: Opettajankoulutuslaitos. Saatavilla osoitteessa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18051/URN_NBN_fi_jyu-2006301.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Katsottu 16.10.2018.
- Suomen Nuorkauppakamarit. 2019. Koulusta työelämään. Suomen Nuorkauppakamarit ry:n nettisivu. Saatavilla osoitteessa <https://nuorkauppakamarit.fi/nuorkauppakamarin-toimintaa-1979-koulusta-tyoelamaan/>. Katsottu 11.1.2019.
- Taloudellinen tiedotustoimisto. 2016. Kun koulu loppuu. Nuorten unelmia. Saatavilla osoitteessa https://issuu.com/mediat/docs/kkl_nuorten_unelmia_web_s.1-60?e=0/35770062. Katsottu 16.10.2018.
- Taloudellinen tiedotustoimisto. 2017. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti. Saatavilla osoitteessa https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2017/05/Kun-koulu-loppuu-nuorten-tulevaisuusraportti-2017_tiivistelmä_19052017.pdf. Katsottu 16.10.2018.
- Taloudellinen tiedotustoimisto. 2018. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti. Saatavilla osoitteessa https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2018/05/KKL-2018_Nuorten_tulevaisuusraportti_tiivistelmä-1.pdf. Katsottu 14.1.2019.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

SAMMANFATTNING

Syftet med denna utredning var att kartlägga hur praktisk arbetslivsorientering dvs. prao ordnas i skolor och hurdana synpunkter lärarna har och hurdana erfarenheter eleverna har av prao. Målet var att få en uppfattning om de möjligheter och utmaningar som förknippas med prao. Utredningen omfattade högstudier och samskolor i Mellersta Finland och ett högstadium i Helsingfors. När det gäller lärarna insamlades materialet med en e-enkät och intervjuer. Erfarenheterna av eleverna i klass nio insamlades under två skolbesök i form av grupparbete. Utredningen omfattar synpunkter och erfarenheter av sammanlagt 29 lärare och 66 elever.

Enligt utredningen av lärarnas synpunkter och elevernas erfarenheter anser de flesta att prao är en meningsfull period som ger variation i skolarbetet. Lärarna poängterade i synnerhet traditionen: praktikperioder har ordnats på samma sätt i årtal, och det finns inte skäl att ändra ett system som anses fungera väl. Det finns lokala skillnader i hur praktikperioderna ordnas, till exempel i fråga om periodernas längd och om de i regel ordnas i skolan eller på annat håll. Studiehandledarna i skolorna ansvarar för ordnandet av praktikperioderna. Trots deras försök fungerar samarbetet med ämneslärarna inte fullständigt, vilket ansågs vara en utmaning med prao-perioderna.

Enligt lärarna förbereder man sig på prao-perioderna på många sätt i skolorna. Elevernas beskrivningar av sina förberedelser inför prao-perioderna var dock mer diffusa. Största delen av eleverna berättade att de inte alls förbereder sig på perioderna. Förväntningarna på praktiken varierar:

för en del elever är de positiva, för andra negativa. På det stora hela präglas elevernas förväntningar av osäkerhet: de vet inte riktigt vad de borde förvänta sig. Alla skolor som deltog i utredningen utgår från att eleverna på eget initiativ skaffar en praktikplats. Enligt lärarna lyckas en del elever väl med detta, medan andra behöver mer stöd. I valet av praktikplatser uppmuntrar lärarna eleverna att tänka på sina framtidsplaner.

Ofta väljs prao-platser dock på andra grunder än eget intresse. De mest populära prao-platserna utgörs av butiker, daghem och skolor, eftersom det är lätt att få en plats där, och de är ofta bekanta och nära hemmet. Många elever kunde inte motivera sitt val. Av elevernas svar framgår att man inte beaktar alternativ i nämnvärd grad: eleverna nämnde samma arbetsplatser när de tillfrågades var de utförde praktiken eller var de inte skulle vilja utföra den. Lärarna ansåg också att hemmets och vårdnadshavarnas roll var viktig i elevernas val av prao-plats och överhuvudtaget i inställningen till arbetslivet. I vissa skolor utför elever i klass sju praktiken i regel på vårdnadshavarens arbetsplats.

Eleverna ansåg att en bra prao-plats kännetecknas av mångsidiga och lämpliga arbetsuppgifter samt en bra anda. Dåliga prao-platser kännetecknas däremot av alltför ensidiga eller tunga arbetsuppgifter samt dålig anda. I allmänhet är arbetsuppgifterna under prao-perioderna mekaniska och går ut på att till exempel ordna saker och städa. En del elever upplevde detta som något negativt. Ca en tredjedel av eleverna hade en negativ uppfattning om prao-perioden. Som de tråkigaste dragen hos praktiken nämndes bland annat bristen på variation och repetitiva och ensidiga arbetsuppgifter samt bristen på arbetsuppgifter. En del elever ansåg att de tilldelats alltför krävande uppgifter. Största de-

len av eleverna ansåg dock att prao-perioden varit en positiv upplevelse, och detta poängterades också av lärarna. Nästan hälften av eleverna ansåg att anställningsförmånerna, till exempel gratis mat, hörde till det bästa med perioden.

Enligt lärarna deltar nästan alla elever i prao, även elever som behöver särskilt stöd och för vilka perioderna skräddarsys efter deras behov. Det finns dock ett litet antal elever som inte utför praktiken. Orsaker till detta är till exempel mentala problem eller att läraren beordrar eleven att utföra skolarbete i stället på grund av olovlig frånvaro eller en likgiltig inställning.

Lärarna ansåg att prao-perioderna hade en stor och viktig betydelse för eleverna. Positiv respons på praktiken stärker ofta självförtroendet även hos ungdomar som i övrigt inte känner motivation för skolarbetet. Drygt hälften av eleverna ansåg att prao-perioden varit nyttig, och ca hälften ansåg att den hade påverkat deras framtidsplaner. En tredjedel av eleverna ansåg däremot att perioden inte varit nyttig, medan ca hälften menade att den inte hade påverkat deras framtidsplaner. De unga berättade dock att de lärt sig en hel del under prao-perioden, till exempel att arbetslivet kan vara svårt och tungt.

Lärarna tog upp många utmaningar relaterade till prao-perioderna. I synnerhet på små orter är det svårt att hitta praktikplatser, och eleverna måste agera snabbt om de vill hitta en intressant praktikplats. Samarbetet med företagarna kunde intensifieras, men många uttryckte också förståelse för företagarna: det tar tid att handleda praktikanterna. Å andra sidan efterfrågades mer förståelse för eleverna från företagarnas sida, eftersom de inte är anställda utan praktikanter under prao-perioden. Dessutom efterfrågade lärarna verktyg för studiehandledning, så att eleverna inte ska välja de lättaste prao-platserna.

Resultaten av utredningen framkallar flera synpunkter i synnerhet när det gäller likabehandlingen av elever. Frågor väcks i synnerhet när det gäller de elever som anser att prao-perioden av en eller annan orsak är meningslös, svår eller rentav omöjlig. Det borde diskuteras mer hur mycket och hurdant ansvar elever kan ges i valet av prao-platser. I dag baserar sig sökandet av praktikplatser på elevernas initiativförmåga. En del elever klarar av detta, men för en del medför det problem. Resultaten av utredningen väcker också frågor hur mycket elevernas familjebakgrund påverkar valet av prao-plats, utförandet av praktiken och överhuvudtaget deras färdigheter och inställning gentemot arbetslivet. I många skolor utför elever i klass sju prao-perioden i regel på vårdnadshavarens arbetsplats. Principen gäller inte alla, eftersom det finns elever, vars vårdnadshavare befinner sig utanför arbetslivet.

Uppseendeväckande är också skillnaderna mellan lärarnas och elevernas uppfattning. Även om lärarna identifierade utmaningar när det gäller vissa elever ansåg de dock att prao-systemet på det stora hela var bra och ändamålsenligt. Elevernas uppfattning om prao-systemet var betydligt mer kritisk. Enligt utredningen är prao-perioderna en positiv upplevelse för många elever: de har gett en möjlighet att prova olika arbetsuppgifter och väckt frågor om vad de vill göra i framtiden. Prao-perioderna och överhuvudtaget arbetslivsstudierna i skolorna har dock en hel del potential som ännu inte utnyttjas tillräckligt.

Denna utredning visar att det finns många utmaningar relaterade till prao-perioder, och om de åtgärdas kan

prao-periodernas genomslagskraft utökas. Därför bör skolornas prao-perioder framöver granskas på ett nationellt plan. Kommunerna fattar lokalt beslut om hur prao-perioderna ska ordnas, och därför behövs nationell information även med tanke på likabehandlingen av eleverna. När information insamlas gäller det därför att fästa uppmärksamhet vid hur elevernas hemort och familjeförhållanden påverkar deras upplevelser. Informationsinsamlingen kan resultera i slutsatser om hur prao-perioderna kunde utvecklas på ett nationellt plan.

SUMMARY

The purpose of this study was to chart how the introduction to working life, or TET work practice periods, are implemented in schools and what teachers' views and pupils' experiences are of the TET periods. The goal was to obtain information on the opportunities and challenges perceived to be associated with TET practice. The study focused on upper comprehensive and co-educational schools in Central Finland and one upper comprehensive school in Helsinki. The data was collected from the teachers through an online survey and interviews. The experiences of the ninth-grade pupils were collected during two school visits through groupwork. Views and experiences were collected from a total of 29 teachers and 66 pupils.

The data collection conducted for the study on teachers' views and pupils' experiences draws a picture of TET periods as pleasant breaks from normal school work for most participants. The teachers particularly emphasised the tradition of the work practice periods: the same procedure has been followed for years, and there is no need to change a system that has been found good. There are local differences in how TET periods are implemented in terms of the length of the period, for example, and whether the practice generally takes place at school or elsewhere. The implementation of the periods is the responsibility of the school study counselors. Despite their efforts, cooperation with subject teachers is not ideal, which was highlighted as one of the challenges relating to TET periods.

According to the teachers, schools prepare for the TET

periods in a number of ways. The pupils' descriptions of their preparation for the TET period, however, were vaguer. A clear majority of the pupils said that they do not prepare for the period in any way. Expectations towards the work practice vary: for some pupils, they are positive, while for others they are negative. Overall, the pupils' expectations are marked by uncertainty: they are not really sure what to expect. The starting point at all the schools participating in the study was that the pupils should find the workplace for the TET period at their own initiative. According to the teachers, some pupils succeed well at this, but some need more support. The teachers guide the pupils to consider their own plans for the future when choosing a work practice place.

Quite often, however, the workplace is chosen based on criteria other than the pupil's own interests. Stores, day-care centres and schools are the most popular TET workplaces, as they are easy to secure and they are often familiar places close to home. Many pupils could not give any reason at all for their choice. The pupils' responses show that alternative workplaces are rarely considered: the same workplaces were mentioned when pupils were asked where they carried out their practice or where they would not go under any circumstances. Teachers also considered the role of the home and guardians as important for the pupils' choice of a TET place and in conveying attitudes towards working life in general. In some schools, seventh-graders usually complete the work practice at their custodian's workplace.

In the pupils' view, a good TET workplace is one that offers varied tasks suitable for them and which has a positive atmosphere. Correspondingly, bad workplaces set tasks that are too monotonous or demanding and which have a negative atmosphere. The tasks performed during TET pe-

riods are typically mechanical, such as arranging goods and cleaning, which some pupils experienced as negative. Approximately one third of the pupils described their feelings about the TET period in negative terms. The duller aspects mentioned included a lack of variety and repetitive and monotonous tasks as well as too little to do. Some pupils felt that the tasks they were given were too demanding. Most pupils experienced the TET period as positive, which was also highlighted by the teachers. Almost half of the pupils mentioned fringe benefits, such as a free meal, as the most positive aspect.

According to the teachers, almost all pupils complete the TET period, even pupils requiring special support, for whom the TET period is tailored according to their needs. However, there is a small group of pupils who do not complete the practice. This is because the pupils cannot complete the period due to mental health problems, for example, or because the teacher orders the pupil to carry out school work due to unauthorised absences or an indifferent attitude.

The teachers described the TET periods as being of major importance to pupils. The positive feedback received from the practice often boosts the self-confidence even of pupils who are not normally motivated by school work. Just over half of the pupils felt that the TET period was useful and about half of the pupils estimated that the period had an effect on their future plans. A third of the pupils did not find the period useful and a half of the pupils felt that the practice had no effect on their future plans. The pupils did say that they learnt many things during the TET period, including that working life can be demanding and difficult.

Teachers brought up several challenges related to TET periods. Especially in small municipalities, the availability of trainee positions was a challenge and pupils had to be quick to find one that they liked. There could be more cooperation with entrepreneurs, but there was also understanding of their situation: providing guidance for TET practice takes time. On the other hand, entrepreneurs were expected to show more understanding towards the pupils, as the pupils are not employees but trainees during the TET period. The teachers would also like tools for study counselling so that pupils would not just go for the easiest solution when choosing a TET workplace.

The results of the study raise many issues to consider, especially from the perspective of the equality of pupils. A particular concern is the group of pupils who find the TET practice period unpleasant, challenging or even impossible to implement for one reason or another. There should be more discussion on how much and what kind of responsibility can be given to pupils in the choice of a TET workplace. Currently, applying for a trainee position is based on the pupils' own initiative. Some pupils measure up to this responsibility, but some find it difficult. The results also give rise to reflection on the impact of pupils' home backgrounds on the choice of the TET workplace, how they perform there and, in general, their capabilities and attitudes regarding working life. In many schools, seventh-graders usually complete the TET period at their custodian's workplace. This principle cannot be applied to all pupils, as there are those whose custodians are not employed.

The differences between the teachers' and pupils' accounts also draw attention. Although teachers recognised that there are challenges for some pupils, they felt that, for

the most part, the TET system is good and works well. The pupils' accounts provided a much more critical picture of the TET system. According to the study, the TET periods are a positive experience for many pupils: they provided the opportunity to try out different fields and made the pupils reflect on what they would like to do in the future themselves. However, there is still a great deal of potential in TET practice and schools' working life studies in general that are not yet fully realised.

This study shows that TET practice involves many challenges that could be addressed to increase the effectiveness of the TET periods. For this reason, schools' TET practices should in future be reviewed at a national level. As the methods of implementing TET periods are decided locally in the municipalities, the collection of data at the national level is also necessary for ensuring the equality of pupils. The data collection should take into account how the pupils' experiences are affected by their place of residence and home background. If necessary, the conclusions provided by the data collection could form the basis for developing TET work practice at a national level.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake opettajille

Kysely koulunne TET-jaksoista

1. Oletko

- ☐ Rehtori
- ☐ TET-jaksoista vastaava opettaja
- ☐ Muu, kuka? _____

Liite 1: Kyselylomake opettajille

2. Missä kunnassa koulunne sijaitsee?

- ☐ Hankasalmi
- ☐ Joutsa
- ☐ Jyväskylä
- ☐ Jämsä
- ☐ Kannonkoski
- ☐ Karstula
- ☐ Keuruu
- ☐ Kinnula
- ☐ Kivijärvi
- ☐ Konnevesi
- ☐ Kuhmoinen
- ☐ Kyyjärvi
- ☐ Laukaa
- ☐ Multia
- ☐ Muurame
- ☐ Petäjävesi
- ☐ Pihtipudas
- ☐ Saarijärvi
- ☐ Toivakka
- ☐ Uurainen
- ☐ Viitasaari
- ☐ Äänekoski
- ☐ Muu

Liite 1: Kyselylomake opettajille

3. Kuinka monta TET-jaksoa koulussanne on yhden lukuvuoden aikana?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 tai enemmän

4. Mille kuukaudelle TET-jaksot sijoittuvat (voit valita useamman vaihtoehdon)?

- ☐ Elokuu
- ☐ Syyskuu
- ☐ Lokakuu
- ☐ Marraskuu
- ☐ Joulukuu
- ☐ Tammikuu
- ☐ Helmikuu
- ☐ Maaliskuu
- ☐ Huhtikuu
- ☐ Toukokuu

5. Mitkä luokka-asteet suorittavat TET-jakson (voit valita useamman vaihtoehdon)?

- ☐ 7. luokkalaiset, kuinka monen päivän TET-jakson oppilaat suorittavat?

- ☐ 8. luokkalaiset, kuinka monen päivän TET-jakson oppilaat suorittavat?

- ☐ 9. luokkalaiset, kuinka monen päivän TET-jakson oppilaat suorittavat?

Liite 1: Kyselylomake opettajille

6. Onko TET-jakson suorittaminen oppilaille pakollista?

☐ Kyllä

☐ Ei

7. Miten oppilaat hakeutuvat TET-paikkoihin? Mitä kautta oppilaat löytävät TET-paikkoja?

8. Mikä on koulunne rooli oppilaiden TET-paikkojen etsimisessä? Miten koulunne tukee oppilaita TET-paikkojen hakemisessa?

9. Miten helppoa tai vaikeaa oppilaiden on löytää TET-paikkoja?

☐ Todella helppoa

☐ Melko helppoa

☐ Melko vaikeaa

☐ Todella vaikeaa

11. Minkälaisissa työpaikoissa koulunne oppilaat ovat suorittaneet TET-jaksoja? Onko joitakin sellaisia paikkoja, joissa monet oppilaat haluavat suorittaa TET-jakson?

Liite 1: Kyselylomake opettajille

12. Kuinka iso prosenttiosuus koulunne oppilaista tekee TET-jakson peruskoulun päättymiseen mennessä (jos et tiedä tarkkaa lukua, voit arvioida osuuden itse)?

	% oppilaista
--	--------------

13. Millaisia haasteita olette kokeneet TET-jaksojen toteuttamisessa koulussanne?

14. Mikä on mielestänne TET-jaksojen merkitys oppilaiden kannalta?

15. Keräättekö koulussanne palautetta oppilailta TET-jaksoja koskien?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

17. Vapaa sana

Liite 1: Kyselylomake opettajille

18. Haluaisimme syventää tällä kyselyllä saatua tietoa haastattelemalla Teitä koulullanne tai puhelimitse. Haastattelun arvioitu kesto on noin 30 minuuttia. Jos haastattelu sopii Teille, antakaa yhteystietonne. Tunnistetietoja ei yhdistetä vastauksiinne.

Nimi	
Puhelinnumero	
Sähköposti	

Liite 2: Saatekirje kouluille

Kysely koulunne TET-jaksoista

LAPS/54/2018

Teemme lapsiasiavaltuutetun toimistossa selvitystä ylä- ja yhtenäiskoulujen työelämään tutustumisjaksoista. Selvityksen tarkoituksena on tarkastella, miten työelämään tutustumisjaksot (TET-jaksot) toteutetaan Keski-Suomen yläkouluissa ja yhtenäiskoulujen yläluokilla. Osana selvitystä olemme tehneet kouluille lyhyen kyselyn. Siihen voi vastata valintanne mukaan koulun rehtori tai TET-jaksoista vastaava opettaja.

Toivomme Teidän vastaavan kyselyyn 31.8.2018 mennessä osoitteessa <https://link.webpolsurveys.com/Participation/Public/c497feb1-2e98-4485-a644-41996198f56c?displayId=Fin1573432&surveyLocale=fi>. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 10-15 minuuttia. Jokaisen koulun vastaukset ovat tärkeitä luotettavien tulosten saamiseksi.

Tarkoituksenamme on syventää kyselyllä saatuja tuloksia haastattelujen avulla. Mikäli olette kiinnostuneet noin puolen tunnin mittaisesta haastattelusta koulunne TET-jaksoihin liittyen, voitte ilmoittaa asiasta kyselyn päätteeksi. Otamme Teihin yhteyttä myöhemmin. Haastattelu voidaan toteuttaa toiveenne mukaisesti koulullanne tai puhelimitse.

Selvityksen lopputuloksena tehdään raportti, joka julkaistaan vuoden 2019 alussa. Raportti tulee kaikkien tutustuttavaksi lapsiasiavaltuutetun nettisivuille www.lapsiasia.fi. Raportoimme tuloksista siten, että yksittäisen koulun vastauksia ei voi tunnistaa. Raportissa lapsiasiavaltuutettu tekee esityksiä TET-jaksojen kehittämiseksi selvityksen tuloksiin pohjautuen. Kyselyaineistoa voidaan hyödyntää myös opinnäytetöissä. Tervetuloa vaikuttamaan TET-jaksojen kehittämiseen Suomessa!

Tiedusteluihin vastaa lapsiasiavaltuutetun toimiston erikoistutkija Terhi Tuukkanen, terhi.tuukkanen@oikeus.fi tai 0295 666 851.

Yhteistyöstä kiittäen,

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Terhi Tuukkanen
Erikoistutkija, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lapsiasiavaltuutetun toimisto/Barnombudsmannens byrå/Office of the Ombudsman for Children
Vapaudenkatu 58 A, 3 krs., 40100 JYVÄSKYLÄ, FINLAND
lapsiasiavaltuutettu@oikeus.fi
www.lapsiasia.fi
www.lastensivut.fi

Lapsiystävälliseen Suomeen!

Seuraa meitä

Liite 3: Opettajien haastattelurunko

SELVITYS TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMISJAKSOJEN TOTEUTTAMISESTA KOULUISSA

HAASTATTELURUNKO OPETTAJILLE

Perustiedot

- Henkilötietoja ei tallenneta. Sinun vastauksia ei voi tunnistaa aineistosta.
- En nauhoita puhelua, eli kirjaan täällä asioita ylös tietokoneelle sitä mukaa kun kerrot niitä.
- Aineistoa käytetään lapsiasiavaltuutetun toimistossa, kun selvitämme miten TET-jaksot toteutetaan, miten ne koetaan kouluissa ja miten niitä voisi kehittää.

Lämmittelykysymys: Onko koulussanne jo ollut TET-jaksoja tänä syksynä?

Oppilaiden asenne ja valmiudet työelämään

- Miten oppilaat suhtautuvat TET-jaksoihin?
- Entä työelämään ylipäätään? Onko tapahtunut muutoksia?
- Millaiset valmiudet oppilailla on mennä työelämään?

Tet-paikkojen valinta ja löytyminen

- Miten TET-paikkoja on teidän kunnassa saatavilla?
- Millä perusteella oppilaat valitsevat TET-paikan?
- Kuinka moni oppilaista ei suorita TET-jaksoa? Mikä on syynä sille, että he eivät suorita jaksoa?
- Kuinka monille TET-paikan löytäminen on hankalaa?
- Mikä on oppilaiden vanhempien rooli TET-paikkojen valinnassa/ylipäätään TET-jaksojen toteutuksessa? Onko tilanteita, että oppilas ei ole saanut kotoa minkäänlaista tukea? Onko tällaisiin tilanteisiin jotenkin varauduttu?
- Onko oppilailla "inhokkipaikkoja"?
- Vaikuttaako sosiaalinen paine jotenkin oppilaiden TET-paikkojen valintoihin?
- Onko sukupuolten välillä eroja TET-paikkavalintojen suhteen?

Tet-jaksojen toteutus ja suorittaminen

- Miten muut opettajat suhtautuvat TET-jaksoihin?
- Miten TET-jaksoilla huomioidaan erilaiset oppijat, myös sellaiset, joilla on erityisiä tuen tarpeita?
- Miten koulun ja TET-paikkojen (työpaikkojen) yhteistyö sujuu?
- Millaista palautetta oppilaat/työpaikat ovat antaneet TET-jaksoista? Onko jotain kehitystarpeita?
- Millaisia haasteita sinä näet TET-jaksoihin liittyen?
- Jos sinulle annettaisiin vapaat kädet kehittää TET-järjestelmää, miten kehittäisit sitä?

Lisättävää tai muita terveisiä?

Liite 1: Kysymykset oppilaille

TEEMAT JA KYSYMYKSET OPPILAILLE

HKI – kysymys esitettiin vain Helsingin koulussa
K-S – kysymys esitettiin vain Keski-Suomen koulussa

ENNEN TET-JAKSOA

Miten valmistauduit?
Mitä odotit TET-jaksolta?
Millä perusteella valitsit TET-paikan?
Miten löysit TET-paikan?
Vaihtoehdot?
Miten kauan etsit TET-paikkaa? (HKI)
Jännittikö? (HKI)

TET-PAIKKA

Mihin et olisi missään nimessä halunnut mennä?
Missä olit?
Mitä työtehtäviä teit?
Mihin olisit mennyt, jos et kyseiseen paikkaan?
Minne kevään TETissä? (HKI)

TET-JAKSON AIKANA

Mikä oli parasta?
Mikä oli tylsintä?
Millaista apua/tukea sait TETin aikana esim opolta/esimieheltä? (K-S)
Millaista apua/tukea sait esimieheltä? (HKI)
Entä koululta esim. opolta? (HKI)
Haasteet? (K-S)
Haastavinta TET-jakson aikana oli... (HKI)
Kokemuksia / sattumuksia?
Miten meni?
Miltä TET tuntui? (HKI)

TET-JAKSON JÄLKEEN

Vastasiko TET odotuksiasi?
Miksi / Miksi ei? (HKI)
Oliko TET hyödyllinen?
TET oli hyödyllinen koska... (HKI)
TET ei ollut hyödyllinen koska... (HKI)
Mikä fiilis jäi?
Mitä opit?
Mitä opit työelämästä? (K-S)
Opitko jotain työelämästä? (HKI)
Millainen on hyvä TET-paikka?
Entä huono?

TULEVAISUUS

Unelma-ammattini on...
Aiotko mennä kesätöihin? Minne?
Vaikuttiko TET tulevaisuuden suunnitelmiisi? (K-S)
Miten TET vaikutti tulevaisuuden suunnitelmiisi? (HKI)
Minne ysin jälkeen?

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2019:1

ISBN 978-952-259-739-7

ISSN 1798-4009